

ALMANYA:
İMTİYAZLI ORTAKLIK ve GÖÇMEN POLİTİKALARININ
GÖLGESİNDE KALAN
“AYRICALIKLI İLİŞKİLER”

Yrd. Doç. Dr. M. Murat ERDOĞAN
Hacettepe Üniversitesi / Humboldt Üniversitesi-Berlin
merdogan@hacettepe.edu.tr

(Temmuz 2010)

İçindekiler

ÖZET	3
Giriş.....	4
Türk-Alman İlişkilerinin Son Dönemi: 1950-2010	5
“İmtiyazlı (Ayrıcalıklı) Ortaklık”: Ötekiliğin Keşfi	9
Genel Olarak Almanya	12
2009 Seçimleri ve Türkiye Konusundaki Tartışmalar	13
Seçimin Galibi Küçük Partiler	18
CDU/CSU-FDP Koalisyon Hükümeti Programı ve Kabine Yapısı	19
Muhafazakar-Liberal Hükümet ve Türk Göçmenler, Türkiye-AB İlişkileri	21
Türkler Göçmenlerin Alman Siyasal Hayatına Katılımı	23
“Türkiye’siz bir Avrupa” mı,“Türklersiz bir Avrupa” mı?	25
CDU/CSU-FDP Politikası: Göçmen Ülkesi Gerçeğine Doğru.....	26
Türk Göçmenler ve Vatandaşlık Tartışmaları.....	27
Almanya’nın Türkiye-AB İlişkileri Politikasının Ana Hatları	28
Koalisyon Protokolü ve Alman Siyasal Partilerinde Türkiye-AB İlişkileri	29
Öngörüler	35

ÖZET

Bu çalışmada Türkiye ile bütün dönemlerde çok yönlü, karmaşık, yoğun “özel ilişkiler” içinde olan Almanya’daki son siyasi gelişmeler ve bunun Türkiye ile ilişkilere yansımaları analiz edilmeye çalışılmaktadır. 27 Eylül 2009’da yapılan seçimler ile ardından kurulan Almanya’nın klasiği Muhafazakâr-Liberal (CDU/CSU-FDP) Hükümeti’nin ilk sekiz aylık performansı, hem Almanya bakımından hem de Türk göçmenler, Türkiye ile ikili ilişkiler ve Türkiye-AB ilişkileri çerçevesinde değerlendirilmektedir.

Çalışma, Almanya’daki siyasi gelişmeleri, özellikle bunun seçimlere yansıyan sonuçlarını ele aldıktan sonra, Muhafazakâr-Liberal Hükümet’in mali ve ekonomik kriz, özellikle de Yunanistan nedeni ile karşı karşıya kaldığı zor sürecin Hükümet politikalarına yansımalarını değerlendirmektedir. Çalışmanın özel olarak üzerinde durduğu konu ise Almanya’da yaşayan Türk göçmenlerin Alman siyasetindeki yeri ve rolü ile Türkiye-AB ilişkilerinin ayrılmaz bir parçası haline gelen “imtiyazlı ortaklık” çerçevesinde Almanya’nın Türkiye politikasının incelenmesidir.

Alman muhafazakârlarından Winkler’in 2002’de ortaya koyduğu “üyelik yerine imtiyazlı ortaklık” önerisi, içeriği asla doldurulamasa ve hatta “ölü doğmuş” bir proje olsa da “Türkiyesiz bir AB” arzulayan Avrupalı muhafazakârlarca bugün de canlı tutulmaya çalışılıyor. Türkiye ile AB arasında bir imtiyazlı ortaklık yerine “Türkiye ile Almanya arasındaki bir imtiyazlı ortaklık” üzerinde durmanın anlam ve gerekçeleri tartışılmaktadır.

Yrd. Doç. Dr. M. Murat ERDOĞAN:

Hacettepe Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Hacettepe Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi (HÜSAM) Müdür Yardımcısı, Hacettepe Üniversitesi Avrupa Birliği Uygulamaları ve Araştırmaları Müdür Yardımcısı

Giriş

Almanya ile Türkiye arasında çok yoğun, karmaşık ve çok boyutlu ilişki, iki ülkeyi de bir diğeri için özel kılıyor. Bu “*imtiyazlı ilişki*”, zaman zaman ortaya çıkan sorunlara ve değişen iktidarlara rağmen her iki ülke bakımından da çok yönlü bir biçimde geliştirilme ve derinleştirilme iradesi ile desteklenmektedir. Bugün Türkiye ile Almanya arasındaki çok boyutlu ilişkiler içinde üç ana eksen ön plana çıkmaktadır: Birincisi iki ülke arasındaki siyasi, sosyal ve özellikle de ekonomik “ikili” ilişkiler; ikincisi Türkiye-AB ilişkilerinde Almanya’nın rolü, üçüncüsü ise artık ilk iki eksen de çok büyük ölçüde etkileyen Almanya’da yaşayan “göçmen” Türklerin varlığıdır. Her üç konu da Almanya’nın hem iç hem de dış politikasının en canlı tartışma alanlarından birisi haline gelmiştir ve önümüzdeki dönemde de karşılıklı olarak bu ilginin devam edeceği konusunda tereddüt bulunmuyor.

Almanya ile Türkiye arasındaki ilişkilerin son yirmi yıllık döneminde en önemli faktörlerden birisinin Türkiye’nin AB üyeliği konusunda yaşanan gelişmeler ve Almanya’nın tutumu olduğu söylenebilir. Hiç kuşku yok ki Türkiye’nin 1959’da AET ile başlayan sonra AT ve AB ile devam eden ve halen üyelik müzakerelerinin devam ettiği ilişkilerde de en önemli aktör bütün dönemlerde Almanya olmuştur. Türkiye için AB’nin yolu (2000 yılına kadar Bonn, ardından da) Berlin’den geçmektedir. Almanya’nın AB-Türkiye ilişkileri çerçevesinde “ahde vefa” gibi bir söylemle yetinmesi ve böylece gelişmelere “kayıtsız” kalması üyelik arayan Türkiye için yeterli değildir. Türkiye’nin AB yolunu pek çok ülke kapatabilir. Ancak bu yolu açabilecek olan ülke de Almanya’dır. Türkiye’yi AET’ye taşıyan hatta 70’li yılların sonuna kadar da samimi bir biçimde Türkiye’ye destek olan ülke de Almanya olmuştur. Ancak 80’li yıllardan bu yana, özellikle de yoğun iş gücü göçünden duyulan kaygılar ile başlayan tereddüt, iki Almanya’nın birleştiği 1990 sonrasında bir de kültürel-dinsel-tarihsel bir reddiye ile birleşince, Türkiye’nin AB yolunda yılların “köprü”sü Almanya, en ciddi “engel” haline gelmiştir. 2002’den bu yana Alman Muhafazakârlarının ısrarla savunmaya çalıştığı alternatif ilişki biçimi olan “imtiyazlı ortaklık” düşüncesi, aslında iki ülke arasındaki “imtiyazlı ilişkiyi” de tehdit eder hale gelmiştir. Türkiye’nin dün olduğu gibi bugün de AB üyeliği konusunda kaderini belirleyecek olan ülkenin, her alanda Avrupa’da en yoğun ve genelde de son derece olumlu, hatta “ayrıcalıklı” ilişkisi olan Almanya olduğu açıktır.

Türkiye ile Almanya arasındaki ilişkilerden söz edilirken, iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilere de dikkat çekmek gerekiyor. Her ne kadar dünyanın en önemli üç büyük ekonomisinden birisi olan ve 2008 verilerine göre 2.528 milyar €’luk bir GSYİH’ya sahip olan Alman ekonomisi karşısında Türk ekonomisinin çapı henüz karşılaştırma olanağını vermese de Türkiye için Almanya’nın son derece önemli bir ekonomik ortak olduğu açıktır. Türkiye ihracatının yaklaşık % 10’unu Almanya’ya yapmaktadır. İthalata ise son yıllarda petrol ithalatından kaynaklanan nedenle birinci sıraya yükselen Rusya Federasyonu’nun ardından Almanya ikinci sırada yer almaktadır. Türkiye’nin Alman ekonomisindeki payı ise her geçen gün artsa da oldukça düşüktür. 2008 verilerine göre Türkiye Almanya’nın 984.140 milyar € ihracatında 15.129 milyar € ile 17., 805.842 milyar € ithalatında ise

9.735 milyar € ile 20. sıradadır.¹ Almanya’da yaşayan göçmenlerimizin ve Türkiye’nin büyüyen ekonomisinin ve potansiyelinin de katkısı ile ekonomik ilişkilerde önümüzdeki dönemde daha fazla yoğunluk olacağı beklenmektedir.

Almanya’da artık kuşaklarla ifade edilen ve ortalama 22 yıldan fazladır orada yaşayan Türk göçmenlerin, hem iki ülke arasındaki ilişkiler hem de Türkiye’nin AB başta olmak üzere dış politika hamlelerinde her geçen gün daha önemli bir rol oynadığı gözlenmektedir. Tarihi bağlar ve ilişkiler, ekonomik faaliyetlerdeki yaygınlık, pek çok bölgesel çalışmada partnerlik, siyasi ilişkilerdeki yoğunluk, ekonomideki yakın işbirliği ve kamuoylarının karşılıklı olarak yoğun ilgisi gibi hususlar ilişkilerde son derece önemli rol oynuyor. Ancak her geçen gün önemi daha da artan ve diğer ilişkileri de yoğun biçimde etkileyen faktörün, Almanya’nın son 50 yılının belki de en önemli fenomenlerden birisi olan ve bugün sayıları 3 milyonu aşan Türk göçmenler olduğu söylenebilir. Almanya’da yaşayan ve toplumsal, ekonomik, kültürel, sosyal, siyasal hayatın bütün alanlarında kendilerini hissettiren Türklerin artık çok önemli bir bölümünün Alman vatandaşlığına sahip olması da Almanya’daki siyasi karar süreçlerine etkisi bakımından dikkate alınması gereken bir husus olmuştur. Eylül 2009’da yapılan son genel seçimlerde 700 bin civarında Türk asıllı Alman vatandaşının oy kullanma hakkına sahip olduğu biliniyor. Türkler, “misafir” olmayı çoktan geride bırakıp, Almanya’nın asli bir unsuru haline gelmiş, ama aynı zamanda “anavatanları”na yönelik ilgi ve desteklerini de artan bir güçle korumaktadırlar. Halen Almanya’da yaşayan 3 milyon Türk’ün yanı sıra yaklaşık olarak 3.5-4 milyon Türk göçmenin de Almanya’da bir süre yaşadından sonra Türkiye’ye geri dönmüş olması da iki toplum arasındaki sosyal etkileşimin boyutlarının anlaşılabilirliği bakımından dikkate alınması gereken bir başka husustur. Göçmenlerin hem “anavatanları” Türkiye’ye, hem de yaşadıkları, çalıştıkları “acı vatan”ları Almanya’ya zihniyet paylaşımı bakımından etkilerinin son derece yoğun olduğu açıktır. “*Alamancı*” ya da “*Gastarbeiter*” (misafir işçiler) olarak nitelenen ve kabul etmek gerekir ki uzunca bir süre her iki ülkede de hak ettikleri ilgiyi göremeyen, hatta küçümsenen göçmenler, bugün Türkiye’nin özellikle Avrupa Birliği bağlamındaki dış politikasının da asli unsurlarından birisi haline gelmiştir. Soğuk Savaş sonrasında yükselen iki büyük gücü olan Almanya için de Türkiye için de göçmen Türklerin bir “soft-power” unsuru olarak ortaya çıktığından da söz etmek mümkündür.²

Türk-Alman İlişkilerinin Son Dönemi: 1950-2010

İmparatorluk döneminde askeri, siyasi ve ekonomik alanda yaşanan ilişkilerin tarihi arka planın yarattığı olumlu hava bir tarafa bırakılsa bile, Türkiye ile Almanya arasında Federal Almanya’nın 23 Mayıs 1949’da kuruluşundan bu yana genelde çok özel, olumlu ve “ayrıcılık” bir ilişki olduğu rahatlıkla söylenebilir. Türkiye’ye hemen her alanda mali ve ekonomik destek veren ve hatta Türkiye’yi AET başta olmak üzere pek çok Batılı kuruma taşıyan ya da destekleyen Almanya ile

¹ Kaynak: Alman İstatistik Kurumu, www.destatis.de ve T.C.Berlin Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği <http://www.musavirlikler.gov.tr/altdetay.cfm?AltAlanID=368&dil=TR&ulke=D>.

² M. Murat Erdoğan [2010] Yurtdışındaki Türkler: 50. Yılında Göç ve Uyum - Turks Abroad: Migration and Integration in its 50th Year -Türken im Ausland: 50 Jahre Migration und Integration , Ed. M. Murat ERDOĞAN; Orion Kitabevi, 2010, Ankara , ISBN: 978-9944-769-

ilişkiler, bölünmüş Almanya'nın güvenlik kaygıları ve Türkiye'den gelen göçmenlerin durumuna paralel bir seyir izlemiştir. İlişkilerde önemli bir kırılma Almanya'nın işçi göçüne ihtiyacının sona erdiği 70'li yılların ortalarından itibaren yaşanmış ve daha sonraki sorunlarda bu konu doğrudan ya da dolaylı olarak ciddi bir rol oynamıştır. Federal Almanya'nın Türklere ve Türkiye'ye olan "muhabbetindeki" ikinci ciddi kırılma, iş gücü açığının sona ermesi hatta işsizliğin ve buna bağlı aşırı sağcı tepkilerin arttığı 80'li yıllarda AET ile yapılan anlaşmalar çerçevesinde söz konusu olan "serbest dolaşım" tartışmaları oldu. Ankara Anlaşması ve Katma Protokol hükümlerine rağmen bir ölçüde "gasp edilen" serbest dolaşımın rafa kaldırılması bir yana, Türklerin gelişi vize duvarları ile radikal biçimde durdurulmaya çalışıldı.³ F.Almanya'da 70'li, 80'li yıllarda Türk göçmenlerin geri dönüşü konusundaki teşvik düzenlemeleri ise beklentinin aksine "bavulları üzerinde oturan" Türkleri Almanya'da kalıcı kılmada son derece etkili olmuştu.

Türkiye ile Almanya arasında sorunlu ilişkiler bakımından asıl kırılma 1990'da iki Almanya'nın birleşmesi sonrasında ortaya çıktı. İlişkilerde temel faktör olan Almanya'nın güvenlik ihtiyacının ortadan kalkması ve tarihi-dinsel-kültürel değerler üzerine bina edilmeye çalışılan "yeni Avrupacılık" hareketinin liderliğini dönemin Almanya Başbakanı Helmut Kohl'ün üstlenmesi dengeleri değiştirmişti. Buna paralel biçimde Türkiye'den gelen göçün kesinlikle durdurulması, hatta mümkünse Türklerin geri gönderilmelerine yönelik söylemlerin artması, Türk göçmenlerin aşırı sağcı-ırkçı saldırılara maruz kalmaları ve hatta öldürülmelerine yol açınca, adeta 1950'li, 60'lı yılların bütün çekici unsurları yeni sorun alanları haline gelmişti. AET'ye Türkiye'yi taşıyan ve 80'lere kadar büyük destek veren Almanya'nın, birleşim sonrasındaki Türkiye politikası Türklerde "vefasızlık" ve hatta "aldatılmışlık" duygusu yaratacak kadar radikal bir değişime uğramıştı. Türkiye, Hıristiyan Demokratların Almanya'yı birleştiren efsane lideri H. Kohl'ün öncülük ettiği yeni Avrupa mimarisinde kültürel özelliklerindeki "uyumsuzluk" "yabancılaşma" nedeni ile yer almayacağını sıkça duyar olmuştu. Başta Almanya olmak üzere Avrupalılar, Doğu Bloku kaynaklı

³ Türkiye Avrupa Birliği'ne tam üyeliğe dönük bir ön üyelik antlaşması ile bağlanmıştır. Bunun temelini 1963'de imzalanan Ankara Antlaşması teşkil etmektedir. Uluslararası bir niteliğe sahip olan bu Antlaşma, 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe giren Katma Protokol ile somutlaştırılmış ve uygulanabilir bir duruma getirilmiştir. Bu protokolün 41. maddesi 1. bendine göre "Sözleşmeciler taraflar, aralarında yerleşme hakkı ve hizmetlerin serbest icrasına yeni kısıtlamalar koymaktan sakınırlar" Buna "Geriye Dönük Kötüleştirme Yasağı" deniliyor. Söz konusu bu cümle Avrupa Toplulukları Adalet Divanı (ATAD) tarafından 2000 yılından günümüze kadar verilen 9 değişik kararla yorumlanmıştır. Ortaklık Hukuku'nun bir parçası olan Katma Protokol'ün 41. maddesi 1. bendinde belirtilen "Geriye Dönük Kötüleştirme Yasağı" (Standstill-Clause) yanlış anlamaya mahal vermeyecek kadar açık, somut ve hiçbir koşula bağlı olmaksızın geçerli bir hukuk prensibidir (Bkz. Savaş Kararı, kenar no. 46-54 ve 71, Abatay Kararı kenar no. 58, 59 ve 117 ve ayrıca Tüm ve Darı Kararı C-16/05. Slg. 207, I-7415, kenar no. 46). Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşları'na vize uygulama zorunluluğu ilk kez Almanya'nın Yabancılar Yasası'nda 1 Temmuz 1980'de yaptığı 11. değişiklikle gündeme gelmiştir. O tarihe kadar Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına vize uygulaması bulunmuyor iken, bu değişikliğin yapılabilmesi için Alman Hükümeti, Türkiye ile Almanya arasındaki 1953 tarihli vize sözleşmesini iptal etmiş, 5 Ekim 1980'de Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına böylece vize alma zorunluluğu getirmiştir. 1 Ocak 1973 tarihinden çok daha sonra yürürlüğe girmiş olan bu yeni yasanın geçersizliği "Geriye Dönük Kötüleştirme Yasağı" prensibi göz önüne alındığında açıkça ortadadır. Konuyla ilgili ayrıntılar için Bkz.: Harun Gümrükçü[1989] EG-Türkei Beziehungen unter dem Aspekt von Bevölkerungswachstum, Beschäftigung und Auswanderung, Deutsches Orient Institut- Mitteilungen 34, Hamburg; <http://proje.akdeniz.edu.tr/iibf/euromaster> ve ayrıca konunun en önemli uzmanlarından Rolf Gutmann, Harun Gümrükçü ve Hamdi Pınar'ın makaleleri için Bkz.: Yurtdışındaki Türkler: 50. Yılında Göç ve Uyum - Turks Abroad: Migration and Integration in its 50th Year -Türken im Ausland: 50 Jahre Migration und Integration , Ed. M. Murat Erdoğan; Orion Kitabevi, 2010, Ankara, S. 45-110.

tehdit ortadan kalkınca Türkiye'nin “önemli bir dost, partner” ama Avrupa Birliği içinde yer alamayacak kadar da “yabancı” olduğunu “keşfetmişlerdi”. Bu “keşif” AB politikalarına da yansiyacak ve 1995’de tamamlanacak olan Gümrük Birliği’ne rağmen Türkiye 1990 sonrasında büyük genişleme stratejisinin dışında bırakılacaktı.

1997’de AB Komisyonu’nun vizyon çalışması olan “Agenda 2000” raporunda bunun ilk ciddi kurumsal işareti verildi. Ardından genişleme stratejisinin esaslarının belirlendiği Aralık 1997’deki Lüksemburg Zirvesi’ne çok az bir zaman kala, lideri Almanya Şansölyesi H. Kohl olan Avrupa’daki Muhafazakâr (Halk) Partileri Birliği (EDV) Türkiye-AB ilişkileri konusunda bir açıklama yaparak Türkiye’yi kategorik olarak AB sürecinin dışına itme kararlılığını ortaya koyuyordu. “Türkiye’nin bir medeniyet projesi olan AB içinde yerinin olmadığı ve genişleme sürecine alınmamalıdır” denilen açıklama, Aralık 1997’deki Lüksemburg Zirvesi kararlarına da büyük ölçüde yansımıştır. Lüksemburg’da yine de Türkiye’nin AB üyesi olabilme hakkının teorik olarak varlığı da karara eklenerek, Türkiye’nin aşırı tepki vermesi ve kopmasının önüne geçilmek istense de asıl darbeyi Türkiye-Almanya ilişkileri yemiştir. “Dost” Almanya’sını birleşme sonrasında “kaybeden” Türkiye’nin AB’ye üye olması, hem AB’nin dinsel-kültürel tanımlamaları hem de Türkiye’de o dönemde Kopenhag Kriterlerine “ışık yolu mesafesinde” uzak olduğuna dair inançla, 90’lı yıllarda neredeyse hiçbir Avrupalı için gerçekçi görülüyordu. Sorunun kaynağı ise Türkiye’de hep Almanya ve lideri H. Kohl olarak tanımlanmıştı.⁴

Aralık 1997 ile Aralık 1999 arasındaki süreç son derece sancılı ve sürprizli oldu. Türkiye her fırsatta AB konusundaki gelişmeleri hep Almanya ve özellikle de onun lideri H. Kohl ile ilişkilendirdi. Bu dönemde çok önemli gelişmeler de yaşandı. Önce Türkiye Başbakanı (Mesut Yılmaz) bir başka ülke içişlerine müdahale olarak eleştirilen bir açıklama ile Almanya’da Eylül 1998’de yapılacak seçimlerde oy kullanabilecek Türklere Kohl’ü cezalandırmaları çağrısında bulundu.⁵ Bu ilişkilerde önemli bir kırılmaya ve göçmen Türklerin Türk-Alman ilişkilerindeki rolü bakımından bir “yeniliğe” işaret ediyordu. Türklerin rolü özellikle o dönemde son derece sınırlı kalsa da Eylül 1998’de yapılan seçimleri Kohl liderliğindeki Hıristiyan Demokratlar kaybetti. AB konusunda “değerler” üzerinden kategorik olarak Türkiye’yi reddeden iktidarın yerine “Kopenhag Kriterleri” ile belirlenen standartları üyelik için gerekli ve yeterli gören G. Schröder-J. Fischer liderliğindeki Kırmızı-Yeşil (SPD-Bündnis90-Grünen) iktidar, Türkiye için yeniden umut dönemini başlatacaktı. Aynı dönemde B. Clinton liderliğindeki ABD’nin, istikrarsızlığından ve İslam dünyasına kaymasından endişe ettiği Türkiye’nin AB’den uzaklaşmaması konusunda özel çabalar sarf etmesi de yeni dönemin açılmasına yönelik çabalarda etkili oldu. Almanya Türkiye için yeniden itici güç haline gelmişti. 1990-1998 arasında kaybedilen hatta çatışılan ve AB bağlamında “engel” haline gelen Almanya Türkiye için yine devredeydi. Aynı dönemde iki önemli gelişme daha oldu. Birincisi PKK lideri A. Öcalan Suriye’den çıkmak zorunda kaldığı kaçıışı en son Kenya’da sona erdi. A. Öcalan üstelik her konuda kullandığı vetolarla AB içinde Türkiye’ye engel olan Yunanistan’ın

⁴ M. Ali Birand durumu şöyle anlatıyordu: “Doğru veya yanlış. Türk kamuoyu Türkiye’nin AB’den dışlanmasının temelinde Almanya’nın bulunduğu artık inanmıştır. ... Türkler, en yakın saydıkları bir dost tarafından bıçaklandıkları hissine kapılmışlardır. ... Hükümetler birbirine kırılmazlar. Bir süre sonra yine çıkarlarını gözeterek yeniden sarmaş-dolaşabilirler. Ancak Türk kamuoyunda açılan bu yaranın kapanması daha zor olacaktır.” Die Welt (Günlük Gazete-Almanya): 30.12.1997, Sabah Gazetesi (İstanbul) : 02.01.1998.

⁵ Frankfurter Allgemeine Zeitung (Günlük Gazete-Almanya): 09.03.1998 (Yılmaz kritisiert deutsche Europapolitik- EU als “christlicher Klub”)

Büyükelçiliğinden çıkışında ele geçirilmişti. Bu olayın kısa sürede şokunu atlatan ve akıllı bir strateji izleyen Yunanistan'da ciddi bir kabine değişikliği yapıldı ve Pangalos'un yerine Dışişleri Bakanlığı'na getirilen Papandreu beraberinde yeni bir Türkiye stratejisi de getirdi. Türk Dışişleri Bakanı İ.Cem ile Papandreu arasında geliştirilen samimi ilişki, kısmen stratejilere de yansdı.⁶ Ama asıl büyük destek insanüstü bir yerden geldi: 20 bini aşkın insanın hayatına mal olan Marmara Depremi, çok ciddi bir biçimde ihtiyacı hissedilen Türk ve Yunan toplumlarındaki kamuoyu desteğini sağlamaya yetti. Bu gelişmeler iki yıl önce Avrupa'nın kültür-medeniyet alanı dışında olduğu ve Kopenhag Kriterlerine çok uzak olduğu gerekçeleri ile genişleme süreci dışına itilen ve reddedilen Türkiye'nin Aralık 1999'da AB aday ülkesi olarak ilan edilmesini sağladı. Türkiye dosyasını 1997'de tam olarak kapattığını düşünen başta Almanlar olmak üzere Avrupa'daki muhafazakâr ve aşırı sağ politikacıların yeni gelişmelerden şiddetle rahatsız olması kaçınılmazdı.

Almanya bir kez daha Türkiye için "taşıyıcı" ülke olmuştu. 2000-2005 arasındaki dönemde Türkiye'nin olağanüstü bir gayret ve heyecan ile Kopenhag Kriterleri konusunda ortaya koyduğu performans, sonuç da verdi. Türkiye 5 yılda çok daha demokrat, çok daha insan haklarına saygılı, zengin, kendine güvenli ve ilkeler ve standartları çerçevesinde çok daha fazla "Avrupalı" bir ülke oldu. Üstelik bu süreci yöneten de AB projesine geçmişte büyük şüphe ve hatta reddiye ile yaklaşan bir siyasal tabandan gelen AK Parti oldu. Neticede Türkiye eşit koşullarda oynanan ve din-kültür gibi kategorik olarak dışlayıcı engellerin olmadığı bir platformda üyelik müzakerelerine başlayacak kadar başarılı oldu. Ama bu süreçte asıl dinamik, istekli, arzulu Türkiye olsa da Almanya da sürecin en önemli dış dinamiğiydi.

Türkiye'yi AB içinde görmek istemeyenlerin bir başka "umudu" da, zaten çok ciddi siyasi ve ekonomik sorunları olan Türkiye'nin üyelik için gerekli olan Haziran 1993'deki Kopenhag Zirvesinde açıklanan Kriterleri yerine getiremeyeceği düşüncesiydi. Bu düşüncede, o dönemde Türkiye'de yaşanan yoğun terör ortamı ve 28 Şubat 1996'daki Milli Güvenlik Kurulu kararlarının damgasını vurduğu "post-modern darbe süreci"nin varlığı büyük rol oynuyordu. Ancak Başbakanlığını ciddi sağlık sorunları olan DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in yürüttüğü istikrarsız ve uyumsuz DSP-ANAP-MHP koalisyon Hükümetine ve parçalanmış, 28 Şubat sürecinin dağıttığı bir Meclis yapısına rağmen Türkiye'nin 1999-2002 arasında ortaya koyduğu performans oldukça şaşırtıcıydı. Kopenhag Kriterleri konusunda 2002 sonrasında daha büyük bir tempo yakalanmış olsa da, 1999-2002 yıllarında arasında A. Öcalan'ın yakalanmış olmasına rağmen (ya da bizzat o dikkate alınarak) idam cezasının kaldırılması da dahil olmak üzere yapılanları mutlaka hatırlamak gerekiyor. Ama özellikle AB uyum süreci sayesinde her geçen gün daha güçlenen demokratikleşmeden rahatsızlık duyan ve bunu en başta kendi yerleşik iktidarlarına bir tehdit olarak görenlerin Türkiye'nin AB yolunu tıkamaya ve böylece içine kapanan, izole edilmiş bir Türkiye'de vesayet yapısının sürdürülmesi için verdikleri mücadele AB içinde de dolaylı olarak "desteklenmiş" oldu. AB içinde "Türkiye'siz bir AB" için çaba gösterenlerin mücadelesi, Türkiye'de "demokratikleşme korkusu" ile AB'ye direnç gösterenler için en büyük gerekçe olacak, "ağzımızla kuş tutsak bile bizi almazlar" yaklaşımı ulusalcı söylemlerle de güçlendirilecek ve Türkiye'deki reform çabaları baltalanmaya çalışılacaktı.

⁶ İsmail Cem [2004] **Türkiye Avrupa Avrasya: Strateji, Yunanistan, Kıbrıs**, Bilgi Üniv. Yayınları, İstanbul.

Başta Almanya ve Fransa muhafazakârları olmak üzere, Türkiye'ye AB yolunun kategorik olarak kapatılması için sayısız girişimler gerçekleştirdi. Bunlardan birisi Avrupa Parlamentosuna verilen önergelerle yolu tıkama çabaları oldu, ama her seferinde bu oylamalarda Türkiye'nin AB yolunun bütünüyle kapatılması için gerekli çoğunluk oyuna ulaşamadı. Bir başka ciddi deneme de AB Anayasası Taslağı için çalışmaların yapıldığı Avrupa Konvansiyonu'nda yapıldı. Konvansiyon Başkanı eski Fransa Cumhurbaşkanı Valery Giscard d'Estaing AB Anayasasının giriş bölümüne ısrarla AB değerleri içinde "Hıristiyanlığın" yer aldığına dair bir ifade yerleştirmeye çalıştı. Böylece Türkiye için AB yolu bütünüyle kapanacaktı. Ancak bu girişim bizzat AB'yi bir "*Hıristiyan kulübü olarak değil, ilkeler birliği*" olarak gören Avrupalılarca engellenecekti. Hiç kuşku yok ki 11 Eylül 2001'de ABD'de yaşananlar, bir taraftan İslama ve Müslüman toplumlara yönelik endişeleri artırsa da, öte taraftan muhafazakârların artık uluorta "dinsel farklılık" üzerine bir ayrımcılığı açık biçimde ortaya koymalarına bir ölçüde engel de oluyordu. Fransa'nın tavrı, özellikle de AB liderliği konusunda çaba gösteren ve bu nedenle de popülist söylemleri daha çok tercih eden N. Sarkozy'nin provokatif açıklamaları ile son dönemde daha çok ön plana çıktı ancak, Türkiye'nin son yirmi yılda yaşadığı badireli AB yolculuğunda asıl rolü her dönemde Almanya oynadı.

"İmtiyazlı (Ayrıcalıklı) Ortaklık"⁷: Ötekiliğin Keşfi

1990 sonrasında AB'nin Türkiye politikası genelde dışlama ve yok sayma şeklinde gerçekleşti. 1995 sonundaki Gümrük Birliği'ne rağmen, AB'nin yeni genişleme stratejisinin belirlendiği AB Komisyonun Agenda (Gündem) 2000 belgesinde (Haziran 1997), ardından da Aralık 1997'deki Lüksemburg Zirvesinde Türkiye sürecin dışına itilmiş ve bu konuda AB içinde de fazla bir tartışma yaşanmamıştı. Ancak 1998-1999'da yaşanan gelişmeler karşısında AB daha fazla direnemedi ve ABD'nin de büyük katkısı ile AB Türkiye'yi Aralık 1999'da "üye adayı" olarak ilan etti. Aslında AB içinde Türkiye'nin özellikle de yakın bir zaman içinde üye olmasının mümkün olmadığına dair bir anlayış hakimdi. Özellikle Kopenhag Kriterleri'nin Türkiye'ye "ışık yılı mesafede", "sonsuz kadar aday statüsünde" olduğu iddiaları da sıkça dile getiriliyor.⁸ Adaylık statüsünün Türkiye'nin Batı ittifakından kopmaması ve daha fazla istikrarsızlaşmamasının bir aracı olacağı düşünülüyordu.

Ancak Türkiye'nin adaylık statüsü sonrasındaki temposu AB içinde tedirginlik yaratacak kadar yüksek olunca, adaylık konusu yeniden tartışılmaya başlandı. İşte "İmtiyazlı Ortaklık" tam da bu ortamda Türkiye'nin AB üyeliğine karşı çıkan ancak aynı zamanda yoğun işbirliği içinde ilişkilerin sürdürülmesi gerektiğine inanan başta Alman olmak üzere Avrupalı muhafazakârların aradıkları kavram olarak 2002'de ortaya çıktı ve içi hala doldurulamamış olsa da günümüze kadar tartışmaların ana eksenlerinden birisi oldu. Türkiye'nin AB üyeliğine dinsel-kültürel temelde karşı çıkan ve bunu sıkça ifade eden Berlin Humboldt Üniversitesi'nin tarih Profesörü Heinrich August Winkler'in 7

⁷ Almanca orijinali "Privilegierte Partnerschaft" olan bu kavram Türkçe'ye "imtiyazlı ortaklık" ya da "ayrıcalıklı ortaklık" olarak çevrilmektedir. İki kavram arasında bu çalışmanın kapsamı bakımından bir farklılık gözetilmemekte birlikte burada "imtiyazlı ortaklık" kavramı tercih edilmiştir.

⁸ Der Tagesspiegel (Günlük Gazete-Almanya): (Günlük Gazete-Almanya): 20.03.2001 (Susanne Güsten: "*Die Türki bleibt die ewige Kandidatin*")

Kasım 2002’de *Die Zeit* gazetesinde yazdığı “*Ölümüne Genişliyoruz*” (Wir erweitern uns zu Tode) başlıklı makalesinde ortaya koyduğu bu kavram, bugün hem Türkiye-Almanya hem de Türkiye-AB ilişkilerinde en çok tartışılan kavram oldu. Winkler makalesine oryantalist bir yaklaşımı çağrıştıran ön kabul ile başlıyor ve Türkiye’nin asla Batılı bir demokrasi olmayacağı, Türkiye’nin Batılı bir demokrasi için tarihi şartlara da sahip olmadığına dair iddiasını dile getiriyor. Winkler Atatürk ile başlayan Batılılaşma projesinin de otoriter bir özellik taşıdığını ve “kısmi bir Batılılığı” hedeflediğini iddia ettiği yazısında, tarihi arka plana saygı duyulmaksızın bir Batılılaşmanın zaten mümkün olamayacağını savunuyor. Winkler’e göre Avrupa’nın siyasi kültüründen söz ediyorsak, tarihi “Batı”nın kültürünü kastediyoruz. Yani, “Avrupa’nın Rönesansa kadar manevi merkezinin Roma’da bulunduğu bölümü.” Yalnızca Batı’da, Avrupa’nın Bizans etkisindeki bölümünde değil, Ortaçağ’da güçlerin ayrımı ve modern çoğulculuğun en eski şekli olan manevi ve dünyevi şiddetin ayrımı gerçekleşmiştir. Muhafazakar düşünürüne göre, Batılı demokrasinin oluşmasını da bu “çoğulculuk” mümkün kılmıştır. Türkiye’nin ise böyle bir referans noktasının söz konusu olmadığı görüşünde olan Winkler devamında görüşlerini şöyle temellendiriyordu: “*Tarihe saygı duyulmadan gerçekleştirilecek bir genişleme, ölçüsüz bir genişleme olacaktır. Birlikteliği sıkıntıya sokma pahasına yapılacak bir genişleme, Batıyı güçlendirmeyecektir. AB’nin Avrupa sınırları dışına doğru genişlemesi ters etki yapacaktır, yani Birlik derinleşmeyecek, aksine yavaş yavaş dağılacaktır. Böyle bir gelişmenin uzun vadeli sonuçlarını tahmin etmek mümkündür. Kendi kimliğinin bilincinde olmayan bir Avrupa, milliyetçiliğin rönesansını yaşayacaktır. Kendini imha etmeyi önlemek, Avrupa Birliği’nin elindedir. Fakat, genişlemesinin sınırlarını tanımaktan kaçınırsa, yakında bunu hiç yapamayacaktır.*” Winkler ayrıca Türkiye’nin AB üyeliğinin hem Türkiye’yi, hem de AB’yi siyasi ve duygusal açıdan büyük ölçüde zorlayacağı, Fırat’a kadar uzanacak bir AB’nin Avrupalılar arasındaki “*biz duygusunu*” yok edeceği görüşünü dile getiriyordu. Winkler, Türkiye ile ilişkilerin üyelik yönünde değil, “çok yakın”, “imtiyazlı” bir “ortaklık” zemininde devam etmesi gerektiğini söylüyordu: “*İmtiyazlı bir ortaklık, her iki taraf için de dışarıdan, ABD’nin baskısı ile AB içinde sağlanacak bir Türk üyeliğinden daha yararlıdır.*”⁹

Winkler’in görüşleri yeni olmasa da “*İmtiyazlı ortaklık*” kavramının politik çekicilik yarattığı açıktır. Oysa yazarın Avrupa Kimliği konusundaki romantik görüşlerinin gerçeklikle çok uyumlu olmadığı da açıktır. Winkler’in sözünü ettiği “*biz duygusu*”nun son derece tartışmalı olduğu, bunun tek başına ötekileştirme ile de sağlanamayacağı açıktır. Örneğin Almanlarla İsveçlilerin ne kadar “*biz duygusu*” içinde olduğu, hatta son yüzyılda üç kez savaşan Almanlarla Fransızların neden bu ortak duyguya rağmen savaştıkları kolay açıklanamayacaktır. İspanyol Avrupalı ile Romen Avrupalı acaba gerçekten ne kadar “*biz duygusu*”na sahiptir ve Türkiye’nin varlığı ya da yokluğu bu duyguyu ne kadar değiştirir, düşünmek gerekiyor.¹⁰ Ya da Avrupa kimliğine olağanüstü katkı sağlayan Ruslar bu kimliğin neresinde duruyor sorusunun basit bir cevabı bulunmuyor. Avrupa Kimliği konusunda yapılan hemen bütün çalışmalarda ittifak edilen şeylerden birisinin aslında gerçekte bütün Avrupa’yı kapsayan bir “*biz duygusu*”nun, “ortak bir kimliğin” olmadığı olduğu biliniyor. “*İtalya’yı kurduk,*

⁹ Heinrich August Winkler: „Wir erweitern uns zu Tode“ („*Ölümüne Genişliyoruz*“) 7 Kasım 2002, *Die Zeit*.

¹⁰ Nuri Yurdusev [1997] Avrupa Kimliğinin Oluşumu ve Türkiye, in: **Türkiye ve Avrupa**, Ed. Atilla Eralp, İmge Yayınevi, Ankara, S. 17-85.

şimdi sırada İtalyanları yaratmak var!” düşüncesinden çok daha zor bir şey olan Avrupalıları yaratma projesi en fazla da din-kültür alanında sorunlar yaratabilir.¹¹

Aslında Türkiye’nin Avrupalılığı ve AB içinde yer almasının uygunluğu-gerekliliği her dönemde tartışılan bir konu oldu. 1856 Paris Anlaşmasında, Rusya’ya karşı stratejik işbirliği düşüncesinin etkisi ile Osmanlı’nın bir Avrupa devleti olduğu tescil edilmiş olsa da, özellikle Türkiye Batılı-Avrupalı bir kurumun içinde yer alma isteğini ortaya koyduğunda Türkiye’nin Avrupalılığı konusu büyük tartışmalar yarattı. Kültürü, dini ve coğrafyası ile Avrupalılığı sürekli tartışılan Türklerin Avrupa kurumlarında, bazılarında kurucu sıfatı ile yer alması ise daha çok stratejik gerekçelerle temellendirildi. Tarihin garip cilvesi olarak 12 Eylül 1963’de AET ile Türkiye arasında Ankara Anlaşması imzalanırken dönemin AB Komisyonu Başkanı olan CDU’lu Alman politikacı Walter Hallstein’in sözleri bugünkü CDU’lulardan çok farklıydı. Hallstein şöyle diyordu: *“Türkiye Avrupa’ya aittir... Türkiye Topluluğun tüm haklarına sahip-yetkili üyesi olmalıdır. Türk dostlarımızla aynı görüşte olduğumuz bu dilek ve gerçeklik Topluluğumuzun en belirgin söylemidir!”* Hiç kuşku yok ki bütün bu yaklaşımda Soğuk Savaş döneminin oynadığı rol son derece önemliydi. Bölünmüş, işgal ve tehdit altındaki Almanya için Türkiye hayati önemdeki ülkelerdendi. Bu nedenle zaman zaman ortaya çıksa da Varşova Paktı’na yönelik “kader birliği” (“Schicksalgemeinschaft”) 1990’a kadar Türkiye’nin Avrupalılığı tartışmalarını bastırdı. Ama Berlin Duvarının yıkılması ve ardından gerçekleşen yeni Avrupa’nın yakın tehlide bağlı Türkiye ihtiyacının büyük ölçüde ortadan kalkması ile bazı çevreler Türkiye’nin Avrupalı olmadığını yeniden “keşfettiler.” 1949’da Avrupa Konseyi’nin üyesi olan, hatta altı aylık gecikmeye rağmen “kurucu üye” olarak kabul edilen Türkiye 1952’de bir Avrupalı devlet olarak NATO üyesi oldu. 1959’da Türkiye’nin AET’ye bir “Avrupa ülkesi” olarak başvurusu ile başlayan süreçte de sürekli olarak “oy birliği” ilkesi ile Türkiye’nin bir Avrupalı devlet olduğu kabul görmüştür. 1963 Ankara Anlaşması, 1970 Katma Protokol ve 1987’de yapılan tam üyelik başvuruları bunu tescil etmiş, 31 Aralık 1995’de AET ile Türkiye arasında Gümrük Birliği de aynı temel üzerine kurulmuştur. 1997’de Türkiye AB genişleme stratejisinden dışlanırken bile Türkiye’nin üye olma hakkına haiz bir Avrupa ülkesi olduğu ibaresine özellikle yer verilmiş olması dikkat çekicidir. 1999’da Türkiye AB için “aday ülke”, 3 Ekim 2005’den itibaren de “üyelik müzakereleri yapılan” ülke olarak hem de her seferinde “oy birliği” ilkesi ile “Avrupalı” sayılmıştır. Ancak bütün bunlara rağmen Türkiye’nin Avrupalılığı konusundaki tartışmalar hiç bitmedi ve daha da devam edecek gibi görünüyor. Winkler’in “imtiyazlı ortaklık” önerisi, içeriği asla doldurulamasa ve hatta “ölü doğmuş” bir proje olsa da “Türkiyesiz bir AB” arzulayan Avrupalı muhafazakârlarca bugün de canlı tutulmaya çalışılıyor. Aslında Türkiye’nin kendini Avrupa modelinde modernleştirme, demokratikleştirme projesi Osmanlı’dan bu yana sürekli devam ediyor. Kuşku yok ki Türkiye dinini, tarihini, kültürünü değiştirmeyecek. Ancak eğer Avrupalılık demokrasi, insan hakları, serbest piyasa ekonomisi vb ilkelere dönüşen bir bütünse, Türkiye’nin bu yönde hiçbir diğer ülke ile karşılaştırılmayacak kadar çaba sarf ettiğini ve “kazanılmış bir Avrupalılığa” sahip olduğu söylenebilir.

“Avrupalı olmak” Türk devletinin bir projesi olmayı çoktan geride bırakmış, milletin de özümlediği bir kimliğe bürünmüştür. Yani Türkiye doğuştan Avrupalı olmasa da olumlu evrensel değerler anlamında Avrupalılığı hak etmiş, kazanmıştır. Bugün Avrupalı olmayı tanımlayan Alman Winkler

¹¹ Burak Erdenir[2005] **Avrupa Kimliği**, Ümit Yayınevi, Ankara.

çok değil 60-70 yıl önce kendi ülkesinde yaşananları Avrupalılıkla bağdaştıramayacaktır. Oysa eğer Avrupalılık böyle bir tarih, kültür çerçevesi ise Avrupa tarihinin yaşadığı kanlı savaşları, din ve mezhep çatışmalarını açıklamak da mümkün olmazdı.¹² Tam bu noktada Avrupa kimliğinin aslında ilkelere dayalı bir içeriğe kavuşturulması gereği ortaya çıkıyor. Ayrımcılık din-kültür-tarih üzerinden giderse, her an başka çatışma alanları ortaya çıkabilir. Almanya'nın Polonya, Romanya'nın Macaristan, Portekiz'in İspanya, Almanya'nın Fransa, İngiltere'nin Almanya ile ayrılıkları giderilemeyebilir. Türkiye ile Almanya arasındaki ilişkilere bakıldığında son derece özel ve yoğun ilişkiler dikkat çekiyor. Bu çerçevede aslında belki de kültür-din-tarih üzerine bina edilen oryantalist bir dışlama politikasının adı haline gelen "imtiyazlı ortaklığı" bir tarafa bırakıp, "*Türkiye ile Almanya arasında bir imtiyazlı ortaklık*" üzerinde durulması, dışlayıcı değil, geliştirici bir zemine geçilmesi gerekiyor. Almanya'nın Avrupa coğrafyasında son yüzyılda belki de çok az ülke ile Türkiye kadar yakın olduğu dikkate alınınca, bu tür özel, ayrıcalıklı bir ilişki kendiliğinden anlam kazanmaktadır. Almanya Şansölyesi A. Merkel'in Türkiye ziyaretinde benzer bir yaklaşımı AB Başmüzakerecisi Devlet Bakanı Egemen Bağış'ın da dile getirmesi, Türk Hükümetinde de bu tür bir yaklaşımın varlığını ortaya koyması bakımından ayrıca dikkat çekicidir.

Genel Olarak Almanya

Soğuk Savaşın sembolü olan Berlin Duvarı, çekiç seslerinin siyasi bir senfoniye dönüştüğü ve sadece Almanları değil, dünyanın çok büyük bölümünün de eşlik ettiği bir coşku ile 9 Kasım 1989'da yıkıldığında, yepyeni bir Almanya, yepyeni bir Avrupa ve yepyeni bir Dünya ortaya çıkmıştı. Yıkılan duvar, iki bloklu dünyanın hem aynası, hem dinamik sınırıydı. Üstelik "Duvar" sadece Almanları ilgilendirmiyor, bütün dünyanın ideolojik bölünmüşlüğü ve acil barışın gerekliliğini simgeliyordu. Soğuk Savaş yıllarında Almanya'da yaşanan gelişmelerde asıl faktör, Almanların yakın geçmişin olumsuzluklarını mümkün olan en kısa zamanda ortadan kaldırma ve yeni bir Almanya yaratma iradesi ve isteği oldu. Almanlar bu zorlu süreçte sadece kendi ülkelerine yatırım yapmadılar, aynı zamanda hem Almanya'ya yeni bir alan yaratmak, hem Avrupa'da barışın garanti altına alınması ve sürekli kılınması ve hem de ortak refahın artırılması için Avrupa Birliği projesine de en büyük desteği verdiler. Almanya'nın yakın tarihi ve özel koşulları, AB'yi yaratan temel faktör oldu.

Almanya bugün 357.104 kilometrekarelik toprağı, 82,2 milyon nüfusu ve 2008 rakamlarına göre satın alma paritesi (PPP) temelinde 2,9 trilyon dolar civarındaki (2,909 milyar \$) gayri safi yurtiçi hasılası ile Avrupa'nın en büyük, dünyanın ise ABD (14,3 trilyon \$), Çin (7,9 trilyon \$), Japonya (4,3 trilyon \$), ve Hindistan'dan (3,2 trilyon \$) sonra beşinci büyük ekonomisine sahiptir.¹³ 16

¹² M. Murat Erdoğan [2009] "*Earned Europeanness: Turkey and Diaspora Turks in Europe*" in American Journal of Islamic Social Sciences (AJISS), 26-4, 2009, pp.136-146.

¹³ OECD'nin 2008 rakamlarını temel aldığı verilerine göre 27 ülkeli AB toplamda dünya ekonomisinde 15,2 trilyon \$ ile ABD'nin önünde birinci ekonomik güç olarak görünmektedir. Aynı tabloda Türkiye 991 milyar \$ GSYH ile dünyada 15. Büyük ekonomiye sahip ülke olarak yer almaktadır. Kaynak: OECD: http://www.oecd.org/statsportal/0,3352,en_2825_293564_1_1_1_1_1,00.html, Erişim: 28 Haziran 2010.

eyaletten oluşan federal sistemin başarılı uygulamalarından birisini gerçekleştiren Almanya'nın, belki de en önemli eksikliği, ekonomik gücüyle siyasi gücü arasındaki dengesizlik olarak nitelenebilir. Ancak Almanya'nın klasik anlamda siyasi güç olma konusundaki engelleri ve yakın tarihinden kaynaklanan çekingen tavrı, Almanya'yı bölgesinde ve dünyada rol oynayan ciddi bir "soft power" haline getirdi. Özellikle birleşme sonrasında kendisine olan güveni daha da artan Almanya, artık pek çok uluslararası gelişmenin aktörleri arasındadır. Bugün AB'nin en önemli finansörü ve Fransa ile birlikte en büyük siyasi gücü olan Almanya'nın en önemli hedeflerinden birisi olan BM Güvenlik Konseyi'nde yer alma konusundaki girişimleri de genel bir kabul görmektedir. Bu konuda, örneğin İran konusunda olduğu gibi BM Güvenlik Konseyi daimi üyeleri ile birlikte fiili girişimlerini büyük bir cömertlikle sürdüren Almanya'nın ülke dışı askeri operasyonlara da ülke içindeki yoğun tartışmalara rağmen her geçen gün daha fazla önem verdiği açıkça gözlenmektedir. Almanya Cumhurbaşkanı H. Köhler'in 31 Mayıs 2010'da istifasına neden olan gelişmelerin de Almanya'nın dış siyasi gücü konusundaki iç tartışmaların boyutu konusunda çarpıcı bir örnek olduğu söylenebilir.

Almanya'nın yakın tarihinde, özellikle de 60'lı yıllardan itibaren sosyal dokusunda yaşanan en önemli gelişmelerden birisi de bugün artık nüfusun % 18,4'üne varan 15 milyon civarındaki göçmeni ile Almanya'nın bir göçmen ülkesi haline gelmesidir. Ülkenin ihtiyaçları ve nüfus artışındaki sorunlar, yaşlanan nüfusla birlikte ortaya çıkan sosyal güvenlik sistemindeki açıklar gibi nedenlerle, Almanya'nın gelecekte de düzenli olarak yılda en az 150-200 bin göçmene ihtiyacı olacağını biliniyor. İçlerinde en büyük grubu Türklerin oluşturduğu göçmenlerin uyumu ve katılımı konusu (ya da sorunu) Almanya'nın son otuz yılda en önemli gündem maddelerinden birisidir. İki bloklu dünyanın ideolojik kamplaşmasının sona ermesi, özellikle de 11 Eylül saldırıları sonrasında % 85'i Türk olan Müslüman göçmenlerin uyumu konusu daha farklı bir anlam kazanmış ve göçmenlere yönelik politikalarda tehdit ve güvenlik merkezli politikalar belirgin bir biçimde ön plana çıkmıştır.

Almanya'da uyum konusundaki yaşanan sorunlar sadece ülkeye sonradan gelen ve ısrarla "misafir" ya da "yabancı" olarak adlandırılan "Alman olmayanlar"la sınırlı değil. Almanya'da 1990'da gerçekleşen ve "birleşme"den çok, "Batı Almanya"nın "Doğu Almanya"yı içinde erittiği sürecin tam bir entegrasyona dönüşmesi, yani Almanya'nın "Batılıları" ile "Doğuluları" ("Wessi"- "Ossi") arasındaki ekonomik ama özellikle de sosyal uyumun tamamlanması da daha epeyce zaman alacak gibi görünüyor. Yine sırf ırken Alman oldukları için 90'lı yıllarda Rusya Federasyonu topraklarından Almanya'ya getirilen ve sayıları 700 bini bulan göçmenlerle ("Spätaussiedlern") ilgili ciddi uyum sorunlarından da söz etmek gerekiyor.¹⁴

2009 Seçimleri ve Türkiye Konusundaki Tartışmalar

Almanya'da 27 Eylül 2009'da yapılan ve CDU/CSU-FDP koalisyonunun kurulması ile sonuçlanan seçimler ile pek çok iç ve dış politik denklemi etkileyecek yeni bir dönem başladı. Almanya konumu, ekonomik gücü, yakın tarihindeki sorunları, AB içindeki rolü ve siyasi gücü ile sadece bölgesel

¹⁴ Ahmet Külahçı: Türkler Alman Doğululardan (Ossi) daha iyi entegre oldular. Der Tagesspiegel, 18 Mayıs 2009 .

değil küresel gelişmeler için de dikkatle izlenen bir aktör. Federal Almanya Cumhuriyeti kurulduktan sonra ilk kez 1949’da yapılan Bundestag (Federal Meclis) seçimlerinin on yedincisi, 1990’daki yeniden birleşme sonrasındaki altıncısı yapılan Bundestag seçimleri, genelde beklentileri doğrulayan sonuçlarla neticelense de kurulan hükümetle ilgili öngörülerde önemli farklılıklar bulunuyor.

Dört yıllık CDU/CSU-SPD “Büyük Koalisyonu”nun ardından yapılan ve 62 milyon 168 bin kayıtlı seçmenin 43 milyon 357 bininin (% 70,7) sandığa gittiği 2009 seçimleri, Federal Almanya Cumhuriyeti’nin birleşme sonrasındaki altıncı Bundestag seçimi oldu. CDU/CSU mevcut Şansölye A. Merkel, SPD ise F. V. Steinmayer’in Başbakan adaylıkları ile katıldıkları bu seçimlerde, ilk kez oy kullanan 3,5 milyon civarındaki genç seçmene rağmen, seçmenlerin yarısı (% 49,7) 50 yaş ve üzerinde olması dikkat çekicidir.¹⁵

Seçimlerle ilgili kampanyalar, küresel mali krizin de etkisi ile büyük ölçüde ekonomik-mali konular ve sosyal politikaların tartışıldığı bir ortamda gerçekleşmişti. İşsizlik, sosyal yardımlar, emeklilik hakları, özelleştirme, vergiler, çevre ve enerji yatırımları, sağlık sistemi, aile politikaları, eğitim sistemi, Afganistan başta olmak üzere Almanya’nın yurt dışındaki etkinliği meselesi seçimin önemli gündem maddeleri oldu. Ekonomi politikalarında genel ayırım ise geliri düşük, sosyal destek ihtiyacı içindeki çevrelerin korunması ile sermayenin teşvik edilerek büyümenin artırılmasına yönelik tedbirler oldu.

27 Eylül seçimleri, üç alanda tarihi rekorlarla gerçekleşti: seçime katılma oranı Almanya tarihinde rekor düzeyde düşük (% 70,7) oldu. Büyük partiler rekor düzeyde oy kaybederek, tarihlerinde aldıkları en düşük oyu aldılar (SPD % 23,0, CDU/CSU: % 33,8). Küçük partiler (FDP, Sol Parti, Yeşiller ve Korsanlar) ise rekor düzeyde oylarını artırdılar.

Aslında seçimler SPD’deki olağanüstü oy kaybı dışında, genelde beklentiler çerçevesinde gerçekleşti. SPD’deki düşüş, sadece SPD’nin rekoru değildi. Alman siyasi tarihinde hiçbir siyasal parti iki seçim arasında bu kadar büyük bir kayba uğramamıştı. Bununla çok yakından ilişkili olan Sol Parti’nin başarısı, FDP’deki tarihi yükseliş ve ilk katıldığı seçimlerde % 2’ye ulaşan Korsanlar (Piraten) Partisi’nin şaşırtıcı başarısı da 2009 seçimlerinin dikkat çeken hususları oldu.

1949-2009 Federal Almanya Cumhuriyeti Seçimleri

Seçim Tarihi	Seçime Katılma %	CDU/CSU	SPD	FDP	BİRLİK90 YEŞİLLER	PDS SOL PARTİ	DİĞER	HÜKÜMET*	Şansölye

¹⁵ Almanya’da 2009 seçimlerinde 18-29 yaş arası seçmen %16,4, 30-49 yaş arası seçmen oranı ise % 34,3’tür.

									
14.08.1949	78.5	31.0	29.2	11.9			27,9	CDU/CSU-FDP -DP	K.Adenauer-I
06.09.1953	86.0	45.2	28.8	9.5			16,5	CDU/CSU-FDP- DP- GB/BHE	K.Adenauer-II
15.09.1957	87.8	50.2	31.8	7.7			10,3	CDU/CSU-DP	K.Adenauer-III
17.09.1961	87.7	45.3	36.2	12.8			5,7	CDU/CSU-FDP CDU/CSU-FDP CDU/CSU-FDP	K.Adenauer-IV K.Adenauer-V L.Erhard I
19.09.1965	86.8	47.6	39.3	9.5			3,6	CDU/CSU-FDP CDU/CSU-SPD	L.Erhard II K.G.Kiesinger
28.09.1969	86.7	46.1	42.7	5.8			5,4	SPD-FDP	W.Brandt-I
19.11.1972	91.1	44.9	45.8	8.4			0,9	SPD-FDP SPD-FDP	W.Brandt-II H.Schmidt-I
03.10.1976	90.7	48.6	42.6	7.9			0,9	SPD-FDP	H.Schmidt-II
05.10.1980	88.6	44.5	42.9	10.6	1.5		0,5	SPD-FDP CDU/CSU-FDP	H.Schmidt-III H.Kohl-I
06.03.1983	89.1	48.8	38.2	7.0	5.6		0,8	CDU/CSU-FDP	H.Kohl-II
25.01.1987	84.3	44.3	37.0	9.1	8.3		1,3	CDU/CSU-FDP	H.Kohl-III
02.12.1990	77.8	43.8	33.5	11.0	Y: 3.8, B90:1.2	2.4	4,3	CDU/CSU-FDP	H.Kohl-IV
16.10.1994	79.0	41.4	36.4	6.9	7.3	4.4	3,6	CDU/CSU-FDP	H.Kohl-V
27.09.1998	82.2	35.1	40.9	6.2	6.7	5.1	6,0	SPD- YEŞİLLER	G.Schröder-I
22.09.2002	79.1	38.5	38.5	7.4	8.6	4.0	3,0	SPD- YEŞİLLER	G.Schröder-II
18.09.2005	77.7	35.2	34.2	9.8	8.1	8.7	4,0	CDU/CSU-SPD	A.Merkel-I
27.09.2009	70,7	33,8	23,0	14,6	11,9	10,7	6,0	CDU/CSU-FDP	A.Merkel-II

Dört yıl önce 18 Eylül 2005’de yapılan bir yıl erkene alınmış Bundestag seçimlerinde yaşanan nefes nefese yarış % 1 oy farkla CDU/CSU, yani A. Merkel lehine neticelenmişti. Seçimlerde 2002’ye göre CDU/CSU % 3,2 oy kaybı ile % 35,2, SPD ise % 4,2 oy kaybı ile % 34,2 oy almıştı. Ortaya çıkan tablo ise bir büyük partinin tek bir küçük parti ile koalisyon yapmasına imkan sağlamıyordu. FDP’nin % 9,8, Sol Parti’nin % 8,7, Yeşillerin ise % 8,1 oy aldığı 2005 seçimleri sonrasında partiler üçlü ya da dördü koalisyon formüllerine sıcak bakmadılar. Bunun üzerine G. Schröder yenilgiyi üstlenerek bütün görevlerinden çekildi ve “büyük koalisyon” a zemin hazırlanmış oldu.

SPD’nin yeni Genel Başkanı F.V. Steinmayer ve SPD Kurmayları, gönülsüz de olsa A. Merkel’in Şansöyeliğinde kurulacak bir hükümete katılmayı partileri ve ülkeleri için daha uygun gördüler. A. Merkel’in Şansöyeliği, F.V. Steinmayer’in Dışişleri Bakanlığı ile daha önce Almanya’da sadece bir

kez 1966-1969 arasında denenen ve aslında özellikle büyük partilerin sıcak bakmadığı “büyük koalisyon” gerçekleşti. Zira bu tür bir hükümet parlamentoda geniş bir tabana sahip olmanın getireceği istikrar ve sükunet dışında genelde işlevsel olamıyor, önemli konularda radikal politikalar belirleyemiyor. Daha da önemlisi Bundestag’da önemli bir muhalefet boşluğu ortaya çıktığından, küçük partilerin zaman zaman popülizme kayan tavırları puan toplayabiliyor. Ancak “*isteksiz bir zorunlu evlilik*” olarak tanımlanan CDU/CSU/SPD büyük koalisyonu, 2005’de yorum yapan pek çok gözlemciyi yanıltacak derecede dengeli, uyumlu ve nispeten başarılı dört yıl geçirdi. Kriz döneminde parlamentoda 2/3’lük bir çoğunluk sahibi olmak işe yaradı ve normalde çok tartışılacak bazı önemli düzenlemeler, örneğin teşvik paketlerinin çıkarılıp uygulanması, Almanya’nın en büyük emlak bankası Hypo-Real-Estate’in devletleştirilmesi, bazı büyük şirketlerin batmaktan kurtarılması, aileyi ve doğumları, özellikle de anne ve anne adaylarını teşvik için çıkarılan “doğum maaşı”nın 14 ay süreyle ödenmesini sağlayacak kararlar puan toplayan uygulamalardan oldu. Ancak büyük koalisyon beklendiği üzere riskli konulara pek girmedi, çatışma yaratacak sorunları öteledi. Örneğin Hükümetin en büyük hedeflerinden olan vergi ve sağlık reformları hem iki parti arasındaki anlaşmazlık hem de küresel mali kriz nedeni ile gerçekleştirilemedi.

Büyük Koalisyon küresel mali krizle mücadelede de nispeten başarılı olsa da sosyal devlet uygulamalarının her geçen gün daha da kısıtlandığı Almanya’da, bu süreçten etkilenen dezavantajlı gruplar SPD’yi ideolojik tutarsızlık, ilkesizlik ve CDU/CSU’nun aracı olmakla suçlandı. Emeklilik konusunda yapılan düzenlemeler, “Hartz IV” denen sosyal yardım sisteminin uygulanması ise en çok Sosyal Demokratlara puan kaybettirdi. Bu politikaların mağdurları da seçimlerde faturayı SPD’ye kesti. Bütün bu süreçte son derece önemli rol oynayan ve seçim sonuçlarında kendini belli eden bir diğer faktör ise, tam da SPD’nin eleştiri ve muhalefet boşluğunu kısmen popülist de olsa “*daha solcu ve daha yoksuldan, emekçiden yana*” bir söylemi dile getiren, başında da eski bir SPD Genel Başkanı olan O. Lafontanie liderliğindeki Sol Parti oldu.

Avrupa’daki sosyal demokrat geleneğin en köklü partilerinden biri olan ve 1863’den bu yana faaliyet gösteren SPD’nin 2009 seçimlerinde rekor düzeyde oy kaybetmesinde rol oynayan en önemli hususun ideolojik taban kaybı ve CDU/CSU ile koalisyona girmesi olduğu söylenebilir. Aslında bu konudaki sorun, klasik iş gücü-emek temelli seçmen tabanının nicelik ve niteliği değişen Avrupa’daki bütün sosyal demokrat-sosyalist partilerin sorunudur. Sadece emeği değil, üretimi ve büyümeyi de dikkate alan politik bir değişimin konusunda 1998-2005 arasındaki G.Schröder döneminde, ardından da büyük koalisyon döneminde “gerçekçi” ama klasik sosyal demokrat seçmen tabanını rahatsız edecek uygulamalar yapıldı. Doğal olarak bu politikalara itiraz eden, SPD’yi sosyal demokrasiye ihanetle suçlayan rakiplerin ortaya çıkması çok zaman almadı. SPD’nin son iktidar döneminde karizmatik liderlik bakımından da sorun yaşadığı söylenebilir. Göçmen politikası da SPD’nin sorun alanlardan birisi oldu. 1998’de vaat edilenin tam tersine vatandaşlığa geçişin zorlaştırılması, aile birleşmelerinde getirilen engeller ve en önemlisi çifte vatandaşlık uygulamasının ortadan kaldırılması SPD’nin doğal destekçisi olan göçmenleri partiden uzaklaştırdı. SPD’li Bakanların kamuoyunda büyük tepki çeken skandalları ve “iktidar yorgunluğu”nun da SPD’nin oy kaybında etkili olduğu söylenebilir. Yüz elli yıllık bir geleneğe ve sürekliliğe sahip Alman Sosyal Demokratların kendilerince “*artık ayakları yere basan, popülist değil gerçekçi olan, sadece emeği değil, sermayeyi de, büyümeyi de önemseyen*” yeni politik tavrı konusunda toplumun ikna edilmesi ve alternatif politikalar yaratılması zaman alacak gibi görünüyor. Seçim yenilgisinin ardından parti

kadrolarında geniş bir değişiklik yapan ve Genel Başkanlığa Sigmar Gabriel'i getiren SPD'nin öncelikli hedefinin, geleneksel tabanını yeniden kazanacak iyi bir muhalefet partisi olmaya yöneleceği beklenebilir.¹⁶

Sol Parti (Die Linke) 2005 seçimlerinde olduğu gibi bu seçimlerde de SPD'nin büyük düşüşünde en çok etkisi olan faktörlerdendir. SPD'deki ideolojik kaymayı kendisi için bir avantaja dönüştüren, seçimlere gidildiğinde başında eski bir SPD Genel Başkanı O. Lafontaine olan Sol Parti, büyük ölçüde popülist-romantik olsa da *“daha solcu, daha emekten yana, daha ezilenden yana, daha göçmenden yana”* bir söylem geliştirerek, ekonomik-mali krizin kurbanlarını kendi lehine mobilize etmeyi başardı. 2007 yılında farklı siyasal partiler ve sendikalar arasında bir ittifak olarak kurulan Sol Parti, ortaya koyduğu büyük başarıda 1999'da kendisi istifa edinceye kadar SPD'nin Genel Başkanı olan O. Lafontaine'nin rolü büyüktür. SPD'nin yaşadığı düşüşte de son derece etkili olan Sol Parti'nin SPD ile mücadelesinde, sol-sosyal demokrasi içinde ideolojik bir ayrışma kadar, Alman Sosyal Demokratları içinde yoğun bir biçimde yaşanan bir liderlik mücadelesi olduğu da açıktır.¹⁷ “Protest” oyların da büyük katkı yaptığı bu seçimlerde Sol Parti, büyük ölçüde SPD'den aldığı oyların gücü ile 3,2 artış gerçekleştirdi ve % 11,9 oya ulaşarak Almanya'nın 4. büyük partisi oldu. Ancak O. Lafontaine 15 Mayıs 2010'da sağlık sorunlarını gerekçe göstererek bütün siyasi görevlerinden ayrıldı ve Parti liderliğine Gesine Löttsch ve Klaus Ernst seçildi. Sol Parti'nin gelişmesinde ve özellikle son seçimde Almanya'nın 4. Büyük partisi olmasına yol açan süreçte olağanüstü katkısı dikkate alındığında, O. Lafontaine'nin ayrılmasının partiye olumsuz yansıtacağı, hatta bu durumun orta vadede sol oyların yeniden SPD'ye yönelmesi gibi bir etki yaratması beklenebilir.

Almanya seçimlerinde SPD'nin yenilgisinin büyüklüğü, **CDU/CSU**'nun gerilemesini arka plana itti. CDU/CSU'nun oy kaybının altında zor dönemde iktidarda olmaktan kaynaklanan yıpranma, büyük siyasi partilere olan güven bunalımı ve her şeye rağmen A. Merkel'in CDU/CSU tabanında bile yeterince güven oluşturamaması nedenleri sayılabilir. Bu arada sadece Bavyera'da faal olan Hıristiyan Sosyal Birlik Partisi'ndeki (CSU) düşüşün 2005 seçimlerinde de olduğu gibi CDU'dan daha yüksek (%0,9) olduğunu da kaydetmek gerekiyor. 2009 seçimlerinden birinci parti olarak çıkarak Şansölyeliğin ellerinde kalmasını sağlamış olsalar da, 27 Eylül seçimlerinde CDU/CSU bloğu da % 1,4 oranında geriledi ve % 33,8 oy oranı ile tarihinin en kötü sonucunu aldı. A. Merkel'in samimi, anaç tavrı, Doğu Almanya kökenli olması ve muhafazakar CDU/CSU'da isimleri büyük erkek politikacıların arasından hem de bir kadın ve Protestan politikacı olarak sıyrılarak beklenenin

¹⁶ 1977 yılından beri Sosyal Demokrat Parti üyesi olan Sigmar Gabriel, Aşağı Saksonya Eyalet Parlamentosu'nda milletvekilliği yaptıktan sonra Almanya'nın 'en genç eyalet başbakanı' sıfatı ile 40 yaşındayken eyalet başbakanı oldu. 2005'de Bundestag'a milletvekili olarak giren Gabriel, büyük koalisyonda Çevre Bakanlığı yaptı.

¹⁷ 1998 seçimlerinde partisinin Başbakan adayı olmak için G.Schröder ile yaptığı mücadeleyi, yani Şansölye olmayı kılpayı kaybetmiş birisi olarak Hükümette yer alan O.Lafontaine, kısa zaman içinde liderlik ve hükümetin ideolojisi konularında yeterince tatmin olamadığını ifade ederek, 186 gün süren Maliye Bakanlığı görevinden (11 Mart 1999), 2005'de de SPD'den istifa etti. Ardından yeni kurulmuş WASG'a (Wahlalternative Arbeit & soziale Gerechtigkeit) (“Emek ve Toplumsal Adalet Partisi-Seçim Alternatifi”) katılan O.Lafontaine, 2005 seçimlerinde eski Demokratik Almanya Cumhuriyeti'ndeki Sosyalist Parti'nin (SED)'nin devamı olan PDS (Demokratik Sosyalizm Partisi) ile işbirliği yapmaya karar verdi. O.Lafontaine'nin seçimlerden çok kısa bir süre önce başlayan bu girişimi, PDS'in 2002'deki % 4 oyunun % 8,7'ye çıkmasında ve böylece de SPD'nin 2005 seçimlerinde % 1 oy farkla Başbakanlığı kaybetmesinde de son derece önemli rol oynadı. 2007 yılında WASG ile PDS birleşti ve O.Lafontaine ile L.Bisky'nin eş Genel Başkanlıkları altında Die Linke (Sol Parti) kuruldu, seçimlere de bu parti ile girildi.

üzerinde bir politik performans ortaya koyması Şansöyeliğini korumasında önemli rol oynadı. Buna rakip parti SPD'nin dramatik çöküşü de katkı sağladı.

Seçimin Galibi Küçük Partiler

Seçimlerin gerçek galibi muhalefetteki dört küçük parti oldu. Bunların büyük koalisyon döneminden açık bir biçimde yararlandıkları görülüyor. En büyük artışı % 4,7 oy artışı ile bir önceki seçimlerdeki oylarına oranla % 50'ye varan bir yükseliş gerçekleştiren ve kendi tarihindeki en büyük orana ulaşarak % 14,6 oy alan FDP sağladı. Sol Parti % 3,2 yükseliş ile % 11,9, Yeşiller ise % 2,6 yükseliş ile % 10,7 oy alarak seçimleri başarı ile tamamladılar. Bu partilerden üçü % 5 ülke barajı aşarak Bundestag'da yer alırken, Piraten (PPD) (Korsanlar) Partisi Meclise giremedi ama ilk kez katıldığı seçimde % 2 oy alarak büyük bir başarıya imza attı. Söz konusu dört partinin oylarındaki toplam artış % 12,5, toplam oyları ise % 40'a ulaştı.

Liberal siyaset ve özellikle de ekonomi politikaları ile 1948'den bu yana Alman siyasetinin anahtar partisi olan **FDP** (Freie Demokratische Partei) Almanya'daki koalisyonların "en ideal" küçük ortağı olarak siyaset sahnesinde yer aldı. 1949'dan bu yana yapılan seçimlerde oyları % 5,8 ile % 14,6 arasında değişen FDP, Federal Almanya Cumhuriyeti'nde kurulan 22 Hükümetin 17'sinde görev almayı ve çoğunlukla da Dışişleri Bakanlığını üstlenmeyi başardı. FDP'nin son başarısında, büyük koalisyon dönemindeki muhalefet boşluğunu doldurması ve küresel mali krizin payı büyük oldu. Liberal ekonomik politikalar konusunda yoğunlaşan, sermayenin önündeki engelleri ortadan kaldırmak ve Almanya'yı cazip bir yatırım alanı haline getirmek sureti ile üretimi ve buna bağlı olarak da iş alanlarını artırma politikasında ısrarlı olan FDP, devleti küçültmeyi, sosyal devlet uygulamalarını da mümkün olduğunca azaltmayı hedefliyor. FDP, Alman seçim yasasının da verdiği imkanla, CDU/CSU'nun "ikinci oyları"nın bir bölümünü de alarak son derece önemli bir başarı sağladı.¹⁸

Seçimlere Almanya tarihindeki ilk göçmen kökenli parti lideri (Eşbaşkan) Cem Özdemir ile giren **Birlik 90/Yeşiller** (Bündnis 90-Grünen) de bu seçimlerden % 2,6 oy yükselterek çıkıp, kendileri açısından tarihi bir başarıya imza attılar. 2005'de Yeşiller'in oy kaybettiği dikkate alınırca, başarı daha iyi anlaşılabilir.

Almanya seçimlerinde uygulanan % 5'lik barajı aşamayan küçük partiler bu seçimlerde genelde oylarını bindelik değerlerle azaltıp-artırdılar. % 5 barajı altında kalan partilerin aldığı toplam oy 2002'deki % 3, 2005'deki % 4 iken 2009'da % 6 oldu. Ancak bu seçimlerin mutlaka üzerinde durulması gereken en büyük sürprizlerinden birisini, olağanüstü bir başarıya imza atan **Korsanlar**

¹⁸ Alman seçim yasasına göre seçmenler birisi dar bölge aday için, diğeri ise siyasal partiye verilmek üzere iki oy kullanıyor. Böylece 328 milletvekili 1. oylarla, 328 milletvekili ise partilerin eyalet listelerine verilen oya göre seçilmiş oluyor. Seçmenler oylarını farklı iki parti için kullanabiliyorlar. Bir partinin Alman Meclisinde yer alması için ya 2. oylarda % 5'in üzerine çıkması ya da dar bölge adaylarından en az üçünün seçilmiş olması gerekiyor. Almanya'da klasikleşmiş olduğunda da iyi yürüyen bir koalisyon geleneği bulunuyor. Bu nedenle zaman zaman büyük partiler seçimlerden önce olası koalisyon ortaklarını ilan ediyor, ardından da kendi seçmenlerine 1. oylarını partilerine, 2. oylarını ise olası koalisyon ortakları olacak küçük partiye vermeleri çağrısında bulunabiliyorlar.

Partisi (PPD, Piratenpartei Deutschland) yaptı. 2006’da kurulan ve ilk kez 2008’de yapılan Avrupa Parlamentosu seçimlerine katılan ve % 0,9 oy alan Piratenpartei, yine ilk kez katıldığı Bundestag seçimlerinde 847.870 oy ile % 2’ye ulaştı. Temelde internet vb teknoloji kullanımının kolaylaştırılması, özgürleştirilmesi, yaygınlaştırılması, ücretlendirmelerin düşürülmesi hatta mümkünse bütünüyle ortadan kaldırılması, internet kullanımı başta olmak üzere her türlü sansür ve denetlemenin ortadan kaldırılması, bilgi güvenliğinin (Datenschutz) sağlanması, eğitim olanaklarının yaygınlaştırılması, patent haklarının çağın gereklerine uygun biçimde yeniden düzenlenmesi, çevreye ve doğaya hassasiyet vb konularda ortaya çıkan bir inisiyatifin siyasal partiye dönüşmesinden doğan Korsanlar, orta ve uzun vadede Alman siyasetinde etkili olma potansiyelini de göstermektedir. Bir tür “*butik partililik*” denilebilecek bu gelişmenin, Avrupa’nın başka ülkelerinde de (örneğin Danimarka ve İsveç’te) örnekleri bulunuyor.

2009 seçimlerinde yer alan ve özellikle Türk göçmenler bakımından da tedirginlik yaratan aşırı sağcı-ırkçı partilerde ise gerilemeler gözlemlendi. NDP (Milliyetçi Demokratik Parti) % 1,6’dan 1,5’a, Republikaner (Cumhuriyetçiler) % 0,6’dan % 0,4’e geriledi.

CDU/CSU-FDP Koalisyon Hükümeti Programı ve Kabine Yapısı

Bir “Almanya klasiği” olan ve 28 Ekim 2009’da kurulan yeni CDU/CSU-FDP koalisyonu, daha seçim öncesinde iki partinin de açıkladığı arzu edilen hükümet formülüyü ve hem içerik hem de yapı itibari ile uyumlu olan bu hükümet neredeyse hiçbir pürüz olmaksızın sağlam bir çoğunluk ile kuruldu.¹⁹

26 Ekim 2009’da üç parti lideri Angela Merkel (CDU), Horst Seehofer (CSU) und Guido Westerwelle’nin (FDP) imzaladığı „Büyüme-Eğitim-Birlikteliği Korumak“ (“Wachstum-Bildung-Zusammenhalt”) başlıklı 124 sayfalık koalisyon anlaşmasının girişinde “*Ülkemiz için Cesaretle Geleceğe: Ülkemize yeni bir yön vermek istiyoruz. Özgürlük ve Sorumluluk bu koalisyonun pusulasıdır. Biz Almanya’yı eğitim, bilim ve araştırmada dünyanın zirvesine taşımayı, gelecek kuşaklara refah içinde yaşama, adalet ve güvenlik sağlamayı istiyoruz. Yani biz yeni düşüncelerle bir geleceği kurmak istiyoruz*” sözlerine yer veriliyor. Şansölyeliğin A. Merkel, Dışişleri Bakanlığı’nın G. Westervelle tarafından üstlenildiği CDU/CSU-FDP Hükümetinde 7 CDU’lu, 5 FDP’li ve 3 CSU’lu bakan görev alıyor.²⁰

¹⁹ Almanya, koalisyon hükümetleri bakımından son derece tipik ve başarılı bir örnek olarak nitelenebilir. Bu güne kadar kurulan 22 Hükümetin tamamı koalisyon hükümetidir. İstisnai olarak 1960-61 de K. Adenauer ve 1966’da L. Erhard Şansölyeliğinde Almanya’da çok kısa süreli ve geçici CDU/CSU Hükümetleri tek başına görev yapmıştır. Kurulan koalisyonlarda toplam 6 parti yer almıştır. En fazla iktidar ortağı olan parti 17 hükümette yer alan FDP’dir. Bunu 15 kez ile CDU/CSU, 9 kez ile SPD, 3 kez ile DP, 2 kez ile Yeşiller, 1 kez ile GB/BHE takip etmektedir. CDU katıldığı bütün hükümetlerde büyük parti olarak Şansölye görevini de almıştır. Ülkede birisi 1966-1969 yıllarında diğeri ise 2005-2009’da arasında görev yapan ve büyük partileri bir araya getiren iki “büyük koalisyon” görev yapmıştır.

²⁰ Bakanlar Kurulu: Şansölye A.Merkel (CDU), Federal Maliye Bakanı W.Schaeuble (CDU), Federal İçişleri Bakanı Thomas de Maiziere (CDU), Federal Aile, Yaşlılar, Kadınlar ve Gençlik Bakanı Ursula von der Leyen (CDU), Federal Çalışma Bakanı Franz-Josef Jung (CDU) (bir önceki kabinede Savunma Bakanı olarak görev yaptığı dönemde Afganistan’da Alman askerlerince bombalanan bir hedefle 140 sivilin ölmesinde sorumluluğu bulunduğu dair eleştiriler ve baskılar üzerine istifa etmek zorunda kaldı ve yerine Ursula von der Leyen geldi), Federal Çevre Bakanı

Koalisyon Protokolü sürdürülen bir ekonomik büyüme aracılığı ile herkes için refahı; eğitim ve araştırma alanına önem verilmesini, birliktelik ve dayanışma yaratarak toplumsal ilerlemeyi; vatandaş hakları ve güçlü devlet aracılığı ile özgürlük ve güvenliğin garanti altına alınmasını ve Avrupa’da ve Dünyada daha fazla sorumluluk alarak barışın güvence altına alınması öngörülüyordu. Hükümet protokolünde Sosyal Devlet uygulamalarına da belirli ölçülerde destek sağlanıyor, toplumda ekonomik-mali sıkıntılar çeken kitleler için yapılacak desteğin sürekliliği ve seviyesinin artırılması büyüme ile sağlanacağı ifade edilen protokolde küçük ve orta ölçekli işletmelerin özel olarak destekleneceği, bu konuda da vergi indirimleri ve diğer teşviklerin devreye sokulacağı ifade ediliyordu. Çocuklu ailelere da daha fazla vergi kolaylığı sağlanmasının hedeflendiği protokolde artan işsizlik ve sağlık sektöründeki finansman açığı ile mücadele edilmesi de öncelikler arasında yer alıyordu. Şansölye A. Merkel, *“işsiz sayısının yüz bin azalması, Federal İş Kurumu ve sosyal sigorta sistemlerinin iki milyar euro tasarruf etmesi ve bu paranın devletin kasasına dönmesi demektir”* sözleri ile konunun önemini vurguluyordu. Dış politikada Almanya’nın BM Güvenlik Konseyi üyeliği konusunda çaba gösterilmesi ve AB politikalarına daha fazla önem verilmesi görüşlerinin ön plana çıktığı protokolde, ekonomik gücüne yakın bir küresel güç olma yolunda “güçlü Almanya” için partilerin oldukça hevesli olduğu görünmektedir.

Hükümetin Dışişleri Bakanlığını, neredeyse otomatik olarak alan FDP Genel Başkanı G. Westerwelle üstlendi. *“Dış politikada önemli olan sürekliliktir, ama bu hiçbir değişiklik yapmayacağız anlamına gelmiyor”* diyen G. Westerwelle’den Alman dış politikasında radikal değişiklikler yapması beklenmiyor. Alman askerlerinin yurtdışında görevlendirilmesi, Almanya’da bulunan atom silahlarının ülkeden çıkarılması ve Türkiye-AB ilişkileri vb bazı kritik konularda, geleneksel olarak ABD ile ilişkileri çok önemseyen FDP’nin “Atlantik işbirliğini” dikkate alması sürpriz olmayacaktır. Her halükarda yeni hükümetin, zaten Avrupa’da genel bir sempati ve güven oluşturan B. Obama Yönetimi ile daha yakın işbirliği yapacağı beklenebilir. Bu durum Almanya’nın Türkiye politikasını da etkileme potansiyeline sahiptir.

Pek çok konuda hedef ve araçlar bakımından son derece uyumlu görünen ve bu anlamda son yıllardaki en istikrarlı ve uyumlu koalisyon Hükümetlerinden birisi olacak gibi görünen bu yapının, Alman Sosyal Demokratların içinde bulunduğu derin kriz de dikkate alındığında 2013 seçimleri sonrasında yoluna devam edeceğine yönelik neredeyse hiç tereddüt yoktu. Ancak beklentilerin aksine Almanya’da klasikleşen ve bu güne kadar da genelde uyumlu ve başarılı olan “Siyah-Sarı” Koalisyon Hükümetinin küresel mali kriz ve özellikle de başta Yunanistan olmak üzere AB’nin bazı üye ülkelerinde yaşanan derin krizler nedeniyle çok kısa bir zamanda ciddi bir yıpranma sürecine girdiği, oylarının da hızlı bir biçimde azaldığı görünmektedir. Şansölye A. Merkel Hükümeti bekleneceği üzere küresel mali krizi ve Alman ekonomisinin büyütülmesini en başta gelen öncelik olarak belirlemiştir. Koalisyon anlaşmasında genelde büyüme esaslı bir ekonomik-mali program

Norbert Röttgen (CDU), Federal Bilim ve Araştırma Bakanı Anette Schavan (CDU), Başbakanlık Dairesi Başkanı Ronald Pofalla(CDU), Federal Savunma Bakanı Karl-Theodor zu Guttenberg (CSU), Federal Tarım ve Tüketicileri Koruma Bakanı Ilse Aigner (CSU), Federal Ulaştırma Bakanı Peter Ramsauer (CSU), Federal Dışişleri Bakanı Guido Westerwelle (FDP), Federal Sağlık Bakanı Philipp Rösler(FDP), Federal Adalet Bakanı Sabine Leutheusser-Schnarrenberger(FDP), Federal Ekonomi Bakanı Rainer Brüderle (FDP), Federal Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Bakanı Dirk Niebel (FDP).

konusunda uzlaşan ve bunu seçim programlarına da koyan koalisyon ortakları, bu çerçevede yatırımcıların desteklenmesi için vergi sisteminin basitleştirilmesi ve vergilerin azaltılması yönünde mutabakata vardılar. Ancak büyümenin sağlanmasının en önemli aracı vergi sisteminin reforme edilmesi ve Almanya’da vergi mükellefine yılda toplam 24 milyar € vergi indirimini uygulanması olarak belirleyen koalisyon ortakları, küresel mali kriz ve Yunanistan faktörü nedeni ile bu hedefini revize etmek durumunda kaldı ve bu da en çok iş çevrelerinin sözcülüğünü yaptığı inanan FDP’yi zor durumda bıraktı. Alman Hükümeti içinde yaşanan görüş ayrılıkları ve hatta çatışmalar hem kamuoyunda Hükümete yönelik desteği hızla azalttı, hem de daha seçimlerin üzerinden bir yıl bile geçmeden Almanya’da kolay kolay yaşanmayacak bir “erken seçim” tartışmasını gündeme getirdi. Bütün bunlara rağmen Almanya’da Hükümetin sona ermesi ve/ya da erken seçim beklentisi yakın zamanda çok gerçekçi görünmüyor. Ancak CDU/CSU-FDP Hükümetinin çok uyumlu ve başarılı bir dönem geçireceğine dair beklentilerin çok kısa zamanda dramatik bir biçimde tükendiğini söylemek de abartılı olmayacaktır.

Muhafazakar-Liberal Hükümet ve Türk Göçmenler, Türkiye-AB İlişkileri

Almanya’daki seçimler ve sonrasında kurulan hükümetin iç ve dış politikasının en yakından takip edildiği ülkelerden birisi de, bu ülke ile son derece yoğun, karmaşık ve özel bir ilişkiye sahip olan Türkiye’dir. Türkiye için Alman iç politikası bu ülkede yaşayan 3 milyon civarındaki Türkün varlığı nedeni ile başlı başına son derece çekici bir konudur. Bütün dünyadaki Türk göçmenlerin yarısından fazlasının yaşadığı Almanya’daki ekonomik-mali gelişmeler Türkiye için hem zaten çoğunlukla çalışma amacıyla bu ülkeye giden göçmenleri hem de en fazla dış ticaretini yaptığı ülkenin pazar payı bakımından büyük önem taşıyor. Ama hiç kuşku yok ki 90’lı yıllardan itibaren Almanya-Türkiye ilişkilerinin en önemli alanı Türkiye’nin AB ile olan ilişkilerinde Almanya’nın oynadığı rol oluşturmaktadır. AB’nin en büyük finansörü ve AB idealinin bugün geldiği noktadaki başarısının Fransa ile birlikte öncü aktörlerinden olan Almanya’nın Türkiye’nin AB üyeliği konusundaki tavrı, süreci doğrudan etkileyecek hayati bir önem taşıyor.

Almanya’da yaşayan Türklerin oldukça heterojen bir yapısı bulunuyor. İlk göçmen kabileleri ile gelen ve Almanya’da kalanlar, bu göçmenlerin Almanya’da doğan çocukları (2. ve 3. kuşak göçmenler) ile özellikle 1980 sonrasında siyasi nedenlerle gelenler arasında önemli sosyo-ekonomik farklılıkların değerlendirmelerde göz önünde bulundurulması gerekiyor. Ancak şunu kaydetmek gerekiyor ki, bütün sorun ve sıkıntılara rağmen, Avrupa’da pek çok ülkenin nüfusundan daha fazla bir sayıya ulaşmış olan Almanya’daki Türkler artık “misafir” olarak tanımlanmayı çoktan geride bırakmış, kendi içlerinden bir orta sınıf yaratmış ve Almanya’daki sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi hayatın vazgeçilemeyecek unsurları haline gelmişlerdir. Bütün olumsuz koşullara, öngörülemez gelişmelere, hem Almanya hem de Türkiye tarafından yapılan pek çok ihmale, yanlışla ve en önemlisi diğer göçmen gruplarla karşılaştırıldığında ortaya çıkan radikal kültürel farklılıklara rağmen, Türklerin Almanya’ya uyumlarının oldukça başarılı bir seviyede gerçekleştiği rahatlıkla ifade edilebilir. Bu tespit sorunların görmemezlikten gelinmesini gerektirmez, ancak daha özenli göçmen politikalarından verim almanın zeminini görmek ve buna göre stratejiler geliştirmek bakımından bunu kaydetmek gerekiyor.

Almanya ile Türkiye arasındaki ilişkileri hemen her dönemde, her iki taraf için de “*karmaşık ve çok yönlü özel ilişkiler*” olarak nitelemek gerekiyor. İki devlet arasında geleneksel işbirliği ve dostluk temelli ilişkiler, Soğuk Savaş döneminde Doğu Blokuna karşı “ortak kader birliği” (“*Schicksalgemeinschaft*”) ile başka bir anlam kazandı. Ama ilişkilerdeki asıl önemli değişim 1961’de yapılan iş gücü anlaşması ile Türklerin çalışma amacıyla Federal Almanya’ya gitmesiyle yaşandı. Kaybedilen savaş sonrasında yepyeni bir Almanya yaratmaya azimli Almanların kalkınma hamlesindeki zayıf bir halka olan iş gücü açığının karşılanmasında Türkler büyük rol oynadılar ve günümüzde de Alman ekonomisi içinde Türk göçmenlerin olumlu katkısı devam ediyor. İşgücü transferi her iki ülke için de kısa vadede basit bir kazanç hesabına dayanıyor ve bu kadar çok uzun süreceği, bu kadar çok sayıda insanı ilgilendireceği tahmin edilmiyordu. Göçün asıl aktörleri olan ve bugün siyasal denklemlerin önemli bir parçası haline gelen göçmen işçiler ise uzunca yıllar ihmal edilecekti. İsviçre’li yazar Max Fritz’in “*İşçi istemiştik, insan gönderdiler!*” şeklindeki meşhur ironisi çok önemli bir gerçekliğe ve 70’li yıllardan itibaren yaşanan sıkıntıya işaret ediyordu. Bugün sayıları artık milyonlarla ifade edilen Türk göçmenlerin sosyal, kültürel ve siyasal alanda yaşadıkları sorunların temellerini de bu “mekanik” anlayışta aramakta fayda var.

Almanya’da yaşayan Türkler ve AB ile ilişkisi bakımından Türkiye, 90’lı yıllardan bu yana artık Alman iç politikasının özellikle de seçim dönemlerinde kanıksanan konularından birisi olmuştur. Türkiye’nin AB üyeliğine gelen itirazlar ile ülkede yaşayan göçmen Türklerin uyum ve katılımları arasındaki yakın ilişki, çok yönlü tartışma ve politikalara da zemin oluşturmaktadır. Son seçimlerde Türkiye’nin AB üyeliği konusu çok ön plana çıkmış olmasa da, gerek seçim sürecinde, gerekse de koalisyon hükümeti için yapılan görüşmelere bu konu yansımış, açıklanan Hükümet Programında da Türkiye’nin AB üyeliği konusunda hükümetin tutumunun ne olacağı konusunda bir çerçevenin belirlenmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Aslında Almanya’da kurulan bir hükümetin, ülkenin pek çok iç ve dış politik alanı yanında üçüncü bir ülkenin halen 27 üyesi olan bir birliğe, hem de uzak bir gelecekte girmesi konusunda kendini mutlaka politika belirleme zorunluluğu içinde görmesi başlı başına üzerinde durulması gereken bir konudur. Bu durum Almanya seçimlerini Türkiye için daha da ilgi çekici hale getirmektedir.

Türkiye ile Almanya arasındaki ilişkilerde benzeri olmayan karmaşıklık ve çeşitliliğin belki de en dikkat çeken yönü bu iki ülke arasında yoğun toplumsal-bireysel temastır. Türkler için Almanya “ikinci vatan”, Almanlar için ise son derece tanıdık, birlikte yaşanılan insanların varlığıdır. Bu durum hem bir şans hem de bir handikap olarak görülebilir. Türkiye’nin AB politikaları bakımından da sıkça tartışılan bu sosyal unsur, birliktelik ve avantaja da, çatışma ve ayrılmaya da neden olabilir. Ancak şu bir gerçek ki, Almanya’da yaşayan göçmen Türkler 60’lı yılların “*vasıfsız misafir işçileri*” olmaktan çıktılar. Türk göçmen kitleleri, kalıcı oldukça ve nitelikleri yükseldikçe, Türkiye’ye destek olabilecek bir “*Türk diasporası*”na dönüşmektedir. Türk göçmenlerindeki niceliksel ve niteliksel büyük dönüşüm, Türkiye’nin başta Almanya olmak üzere Avrupa ile ilişkilerinde de göçmenlerin dikkate alınmasını zorunlu kılmaktadır.

80’li yılların ortalarından itibaren artık yaşadıkları toplumda kalıcı olacaklarının farkına varan Türkler bugün Almanya başta olmak üzere Avrupa’da 5 milyona ulaştı. Alman Federal İstatistik Dairesi ve Türkiye Araştırmaları Merkezi Vakfı (Essen) verilerine göre 2007 rakamları ile

Almanya’da 1.720.000 Türk vatandaşı yaşıyor.²¹ Ayrıca 2009 itibari ile 1.030.000 Türk vatandaşı Alman vatandaşlığına geçmiş bulunuyor. Dolayısı ile toplamda Almanya’da en az 2.750.000 Türkün yaşadığı biliniyor. Bu çerçevede 82 milyonluk Almanya’da Türk kökenlilerin % 3,5 civarında, Almanya’daki toplam 16 milyon göçmen içinde de % 16 oranında olduğu söylenebilir. Ebeveynlerinden biri ya da her ikisi de Alman vatandaşı olan Türk kökenli Alman vatandaşlarının sayısı 270 bin olarak biliniyor (2000-2006). Almanya’da 15,5 milyon göçmen ya da göçmen kökenli Alman vatandaşı yaşıyor. Bunların içinde en büyük grup % 20 civarındaki bir ağırlık ile Türklere dir. Rusya Federasyonu, Polonya, İtalya, Sırbistan ve Karadağ’dan gelenler ise Türkleri takip ediyor. 2005 verilerine göre Almanya’da ikamet eden Türklerin % 46’sı Almanya’da doğdu. Almanya’da ortalama yaş 44,9 iken, bu Türklere 29,5 yaşa düşüyor. Almanya’daki Türklerin ortalama ikamet süresi 22,6 yıldır. Almanya’daki 46 bin Türk kökenli erkek ve 16 bin kadın bir Almanla evlidir. Bu evliliklerden 130 bin civarında çocuk dünyaya gelmiştir. 2007 verilerine göre Türk kökenli hane toplamı 740 bindir. Bunların % 28,4’ü kendi evi ya da dairesinde yaşamaktadır. Bu ailelerin toplam yıllık gelirlerinin 17,3 milyar € olduğu tahmin edilmektedir. Türklere, yerleşik hale geldiklerine dair inancın da katkısı ile artık yatırımlarının çok büyük bölümünü Almanya’da yapıyor. Türk girişimci sayısı olağanüstü bir hızla artmaktadır. Artık % 46,5’i Alman vatandaşı olan Türk girişimcilerin sayısı 1987’de 20 bin iken bu sayı 2007’de 70.300’e ulaşmıştır. Türk girişimcilerin 2007 yılındaki yıllık toplam cirosu 32,7 milyar €, yarattıkları istihdam ise 37 bin olarak hesaplanmaktadır. Projeksiyonlara göre Türk girişimcilerin Almanya’da 2020’deki sayısı 130 bini, yıllık toplam ciroları 70 milyar €’yu, istihdam edecekleri kişi sayısı ise 750 bini bulacak. Yani Türklere artık bu ülkede “*bavulları üzerinde oturan yabancılar*” olmayı çoktan geride bırakmış, geleceklerini de Almanya’da gören yerleşik toplum haline gelmişlerdir.

Almanya’daki Türklerin en önemli iki sorununun ise genel ve mesleki eğitim eksikliği ve işsizlik olduğu söylenebilir. Almanya genelinde Ekim 2009 rakamlarına göre işsizlik % 7,6 iken, bunun içinde yabancıların iki kat daha fazla işsiz olduğu gözleniyor: % 15,7 (507.344 kişi).²² Almanya’da yaşayan her üç yabancı işsizden birinin Türk olması kaygı vericidir. Bunda en başta gelen sorunun göçmen Türklerin eğitime gösterdiği ilgideki eksiklik olduğu söylenebilir. Örneğin Berlin merkezli Alman Sosyal Yardım Kuruluşları Birliği tarafından hazırlanan rapora göre, herhangi bir diploma almadan okulu terk edenler arasındaki bu oran Alman çocuklarda sadece yüzde 6 iken, yabancı çocuklarda yüzde 15. Neredeyse her üç Alman öğrenciden biri liseye giderken, her 10 yabancı öğrenciden sadece biri liseye gidiyor,

Türkler Göçmenlerin Alman Siyasal Hayatına Katılımı

Almanya’da 62 milyon seçmen içinde oy kullanma hakkına sahip, yani Alman vatandaşlığına sahip 700 bin civarında Türk göçmen bulunuyor. Bu anlamda Türkler Almanya seçimlerinde hem oy veren

²¹ Bu bölümde Türkiye Araştırmaları Merkezi Vakfı (Essen) (<http://www.zft-online.de/>) ve Alman Federal İstatistik Dairesi (Statistisches Bundesamt Deutschland, <http://www.destatis.de>) verileri kullanılmıştır.

²² Alman İş ve İşçi Bulma Kurumu istatistikleri:

<http://www.pub.arbeitsagentur.de/hst/services/statistik/000000/html/start/monat/aktuell.pdf>

ciddi bir aktör, hem de başta Almanya’da uyum ve katılım sorunları ve 90’lı yılların ortalarından itibaren de Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri merkezindeki tartışmaların odağında yer alıyorlar. Almanya’da Federal Meclis’te 5, Eyaletlerde ise otuz civarında Türkiye asıllı Milletvekili, yüzlerce Belediye Meclisi üyesi seçimlere katılarak başarılı olmuş ve aktif siyasette yer almaktadırlar. Türklerin sivil toplum örgütlerine²³ ve siyasete ilgisi her geçen gün daha da artmaktadır.²⁴

Almanya ve diğer AB üyesi ülkelerde yaşayan ve Anavatanlarıyla son derece yoğun bir duygusal bağ içinde olan Türklerin siyasal davranışlarında, buldukları ülkelerin Türkiye politikaları önemli rol oynamaktadır. Türk Göçmenler, Türkiye’ye karşı belirli bir seviyenin üzerinde eleştirel olan siyasi akımlarla arasına mesafe koyuyor. Özellikle AB konusunda son derece hassas olan Türk göçmenler, Türkiye’ye karşı yapılan eleştirinin bir dışlama olduğu ve aslında kendilerinin de dışladıkları gibi bir duyguya kapılıyorlar. Birleşik Almanya’nın özellikle muhafazakar, sağ, aşırı sağ, ırkçı siyasi akımların Almanya’ya yeni bir kimlik kazandırma çabasında yabancılara mesafe koymayı, hatta zaman zaman yabancı düşmanlığı olarak tanımlanabilecek bazı politikalara yönelmeyi tercih etmeleri Türklerin tercihlerini de etkiliyor. Politik alanda da göçün katı bir biçimde durdurulması, ülkede yaşayan göçmenlerin bir an önce dönmelerinin sağlanması için teşvik edilmeleri, aile birleşimlerine yönelik temel insan haklarına bile aykırı uygulamalara geçilmesi ve “sorunlu” olan göçmenlerin derhal ülkelere geri gönderilmelerine yönelik uygulamalar ciddi bir dışlanmışlık duygusu yaratıyor. Bu ortamın sağladığı cüret ve motivasyon ile çok sayıda aşırı sağcı-ırkçı örgütlenmelerin ortaya çıkmasında önemli rol oynuyor. Büyük bölümü gizli olan, genelde işsiz gençlerin içinde yer aldığı bu örgütler özellikle 90’lı yılların ilk yarısında Türklere ve diğer bazı göçmen gruplarına yönelik fiziki saldırılar gerçekleştirmeye başladılar. Möln ve Solingen gibi vahşi, insanlık suçu ırkçı saldırıların hedefi olan Türkler, saldırıların faillerinin sadece marjinal ırkçı gruplar olmadığını, arkalarında buna zemin hazırlayan geniş bir politik zemin oluştuğunu, hatta bu grupların biraz da Türklerin geri gitmelerinin “teşvik edilmesi” politikasının bir aracı, bir parçası olduğu düşüncesini sıkça dile getiriyorlar.

²³ Almanya’da Türklerin kurduğu üç bin civarında Sivil Toplum Örgütü olduğu tahmin ediliyor. Bunların önemli bir bölümü “Cami Yaptırma” ya da “hemşehrilik” derneği olsa da aralarında bütün Almanya’da etkisi olan dernek ya da vakıflar da artmaktadır.

²⁴ Almanya’da Temmuz 2010 itibari ile Federal ve Eyalet milletvekili olan Türkiye asıllı milletvekilleri şunlardır: Federal Milletvekilleri (Bundestag MdB): Ekin Deligöz (Yeşiller), Sevim Dağdelen (Sol Parti), Aydan Özoğuz (SPD), Serkan Tören (FDP), Memet Kılıç (Yeşiller); Eyalet Milletvekilleri (MdL): Dilek Kolat (SPD, Berlin), Ülker Radziwill (SPD, Berlin), Canan Bayram (SPD, Berlin), Helin Evrim Baba (Sol Parti, Berlin), Bilkay Öney (SPD, Berlin), Emine Demirbükten-Wegner (CDU, Berlin), Şirvan Latifah Çakıcı (Sol Parti, Bremen), Filiz Polat (Yeşiller, Aşağı Saksonya), Mürvet Öztürk (Yeşiller, Hessen), Nebahat Güçlü (Yeşiller, Hamburg), Aygül Özkan (CDU, Hamburg), Gıyasettin Sayan (Sol Parti, Berlin), Özcan Mutlu (Yeşiller, Berlin), Mustafa Kemal Öztürk (Yeşiller, Bremen), Mustafa Güngör (SPD, Bremen), Turgut Yüksel (SPD, Hessen), Bülent Çiftlik (SPD, Hamburg), Metin Hakverdi (SPD, Hamburg), David Erkalp (CDU, Hamburg), Mehmet Yıldız (Sol Parti, Hamburg), Ali Atalan (Sol Parti, Kuzey Ren Vestfalya), Özlem Alev Demirel (Sol Parti, Kuzey Ren Vestfalya), Hamide Akbayır (Sol Parti, Kuzey Ren Vestfalya), Serdar Yüksel (SPD, Kuzey Ren Vestfalya), İbrahim Yetim (SPD, Kuzey Ren Vestfalya), Arif Ünal (Yeşiller, Kuzey Ren Vestfalya) (Almanya’da 16 Eyalet Parlamentosu seçimleri farklı zamanlarda yapıldığı için sayılar sıkça değişikliğe uğramaktadır.)

“Türkiye’siz bir Avrupa” mı, “Türklersiz bir Avrupa” mı?

Bu bağlamda CDU/CSU başta olmak üzere bazı partilerin özellikle 90’lı yıllardan itibaren Türkiye’nin AB üyeliğini “din ve kültür” ekseninde red etmeleri hatta bu konuyu seçimlerin en önemli konusu haline getirmeleri Türk göçmenleri sadece duygusal bir Anavatan sevgisi nedeniyle değil, yaşadıkları ülkenin kendi kültürlerine bakışı bakımından da son derece rahatsız ediyor. Çünkü etrafta “*Türkiye’siz bir Avrupa*” (“Eine EU ohne die Türkei”) şeklinde seçim afişleri gören, kampanyaların açık malzemesi olan Türkler, “*acaba ülkemizi kültürel özellikleri nedeni ile reddeden mantık, bizim birey ve toplum olarak Almanya’da yaşamamıza nasıl tahammül edecek*” sorusunu soruyorlar. Türklerin önemli bir bölümü bunu hem uyuma aykırı buldular hem de bugün “*Türkiye’siz bir Avrupa*” diyenlerin yakın bir zamanda “*Türklersiz bir Avrupa*” (“Eine EU ohne die Türken!”) demelerinden de yakın tarihe referanslar vererek endişe ediyorlar. Göçmenler için Türkiye’nin AB üyeliği konusundaki reddiye din-kültür-medenyet değil, örneğin coğrafya ya da ekonomi olsaydı, hiç kuşku yok ki daha az yadırgatıcı olurdu.

Yapılan bazı kamuoyu araştırmaları da Türk göçmenlerin hem kendi bireysel-toplumsal çıkarları hem de Türkiye ile ilişkileri nedeni ile seçimlerde Sosyal Demokratları, Yeşilleri ve Sol Partiyi tercih ettiklerini ortaya koymaktadır. 29 Eylül seçimleri için Mart 2009’da yapılan bir araştırmada Türklerin % 55,5’i SPD’ye, % 23,3’ü Yeşiller’e, % 10’u CDU/CSU’ya, % 9,4’ü ise Sol Parti’ye oy vereceğini ifade ediyorlardı. Dikkat çekici bir biçimde Liberallere oy vereceğini belirten Türklerin oranı sadece % 0,9’du.²⁵ SPD’nin göçmenlere söz verdiği çifte vatandaşlık, sosyal haklar, aile birleşimi vb konularda hayal kırıklığı yaratması nedeni ile son seçimlerde Türklerin tercihlerinin daha çok Yeşiller ve Sol Parti’ye kaymış olduğu tahmin edilebilir.

Seçmen sayıları 700 bine ulaşan Türklerin siyasal hayata ilgisi özellikle sivil toplum örgütlenmelerine yönelik ilgisizlik ve zayıflığın da etkisi ile sınırlı kalıyor. Ancak yine de daha çok bireysel çabalar ve başarılar ile Alman siyaset sahnesinde yer alan başarılı Türk göçmenlerin sayısı her geçen gün artıyor. 1990’lı yılların ortalarında C. Özdemir ile başlayan Türklerin politik alandaki faaliyetleri artık Avrupa Parlamentosu, Federal Meclis, Eyalet Meclislerine kadar uzanan yeni bir Türk politikacı kuşak doğurmuştur. Bugün Almanya’daki en büyük 5. Parti Genel Başkanının bir Türk göçmen çocuğu olan C.Özdemir olması, Hıristiyan Demokrat Parti (CDU)’nin iktidarda olduğu Aşağı Saksonya (Niedersachsen) Eyaletinde bir göçmen çocuğu olan Aygül Özkan’ın Sosyal İşler Bakanı olarak görev yapması Türk göçmenler adına son derece önemli bir başarılardır. Federal ve Eyalet düzeyinde Meclis üyesi olan ve sayıları halen 20’yi aşan Türk asıllı politikacıların sayısı her geçen gün artmaktadır. 27 Eylül 2009’da yapılan seçimlere 28’i siyasal partilerden ve 3’ü de bağımsız aday olarak 31 Türk asıllı milletvekili adayı katılmış, adaylar parti listelerinde beklentinin oldukça arkasında yerlere yerleşmiş olmalarına rağmen 3’ü ilk kez olmak üzere 5 Türk asıllı milletvekili Alman Federal Meclisi’ne girmiştir. Bu sonuçlarla Almanya’da toplam oyların % 1,1’ine

²⁵ <http://www.spiegel.de/international/germany/0,1518,646733,00.html>

sahip olan Türklerin Bundestag'daki temsili % 0,8 oranında gerçekleşmiş olduğu, nüfusa oranla temsile oldukça yakın bir sonucun söz konusu olduğu söylenebilir.²⁶

CDU/CSU-FDP Politikası: Göçmen Ülkesi Gerçeğine Doğru

CDU/CSU-FDP koalisyon protokolünde göçmenlere yönelik yaklaşım, beklentilerin oldukça ötesinde ve genelde iyimserlik yaratan bir içerik taşıyor. Almanya'da kurulan hükümet protokolleri içinde ilk kez bu protokolda “*yabancı*” kavramının hiç kullanılmamış olması, bunun yerine “*göçmenler*”den söz edilmiş olması, ciddi bir politik değişimi çağrıştırıyor. Özellikle muhafazakar partiler Almanya'nın bir göçmen ülkesi olmadığını, ülkede “*yabancıların*” ya da daha yumuşak haliyle “*misafirler*”in bulunduğu iddiasını yıllarca savunmuşlardır. Bu kavramlaştırma arka planda hak paylaşımına da sınırlar getirdiği için uzunca süre ısrarla tercih edilmişti. Zira “*misafir*”in yükümlülüğü ev sahibine “uyum sağlamak” ve burada yabancı olduğunu unutmadan misafirlik bitince de gitmektir. Almanya'daki genel “*yabancı*” ya da “*misafir işçi*” (“*Gastarbeiter*”) yaklaşımı, katılımı değil, göçmenlerin var olana uyumunu esas aldığı için, uzunca süre ısrarla korundu ve uyumun karşılıklı bir süreç olduğu reddedilmeye çalışıldı. Almanya'da sıkça gündeme gelen ve özellikle muhafazakar çevrelerde son derece destek bulan “*Leitkultur*” (öncü kültür) ve benzeri yaklaşımlar da bunu öngörüyor. Kendisini “entegre olmuş bir göçmen” olarak tanımlayan Suriye asıllı Alman bilim adamı Bassam Tibi tarafından 1998'de ortaya atılan görüşün temelinde demokrasi ve onun olmazsa olmaz kurallarından laiklik ile İslam arasında uzlaşmazlık fikri olduğu görülüyor.²⁷ Buna göre göçmenler (özellikle de Müslüman olanlar) buldukları ülkenin kural ve kurumlarına saygı göstermenin ötesinde o toplumun öncü-asli kültürüne de uymalı, hatta benimsemeliler. Bu yaklaşım doğal olarak özellikle de farklılıkları ile uyumlu olmaya çalışan göçmen kitlelerin konuyu “*asimilasyon*” olarak görmelerine ve buna itiraz etmelerine neden oluyor.

Yeni Alman Hükümetinin koalisyon protokolünün bu konuda daha esnek cümleler içermesi bu konuda yıllardır devam eden mücadelenin sonuç verdiği ve bu protokolle artık muhafazakar partilerin de Almanya'nın bir göçmen ülkesi olduğunu zımnen kabul ettiklerinin bir göstergesi olduğunu söylemek mümkündür. Protokol bir adım daha ileri giderek göçmenlerin Almanya için “*çok yönlü bir kazanç*” olduğu vurgusuna da yer vermiştir. “*Göçmenlerin entegrasyonunun Almanya için son derece önemli bir görev*” olduğunun belirtildiği protokolda karşılıklı saygı, güven, birlikte olma duygusu ve ortak sorumluluğun altının çizilmiş olması umut vericidir.

²⁶ Bundestag'da Eylül 2009 seçimleri sonrasında Milletvekili seçilen Türk asıllı politikacılar şunlardır: Ekin Deligöz: Yeşiller (3. kez mecliste), Sevim Dağdelen: Sol Parti (2. kez Mecliste), Memet Kılıç: Yeşiller, Serkan Tören: FDP, Aydan Özoğuz: SPD.

²⁷ Bassam Tibi [1998] *Europa ohne Identität? Die Krise der multikulturellen Gesellschaft*. München: Bertelsmann. (Çalışma 2000 ve 2002'de Şu başlıkla yeniden basıldı: “*Leitkultur oder Wertebeliebigkeit*”)

Türk Göçmenler ve Vatandaşlık Tartışmaları

Almanya’da göçmenlerin entegrasyonu konusunda en çok tartışılan, özellikle de Türklerin itirazlarına neden olan husus vatandaşlıktır. Çünkü vatandaşlık aynı zamanda topluma her alanda katılımın anahtarıdır. Bu konuda yapılan tartışmalar son yıllarda bazı düzenlemelerin yapılmasına neden oldu. CDU/CSU ülkede yaşayan milyonlarca çifte vatandaşın varlığına ve hatta başka ülkelerden vatandaşlık alan milyonlarca Alman ırkından gelen vatandaşa rağmen Türkleri hedef alarak ısrarla *“bir kişinin tek vatani olabilir, vatandaşlık hem sadakat hem de duygusal bağ gerektirir, çifte vatandaşlık olmaz”* tezini savundular. Sonunda iktidarda Sosyal Demokratlar ve Yeşiller’in bulunduğu 2000 yılında yapılan yeni düzenleme ile daha önceki vaatlerin aksine Türk göçmenleri son derece rahatsız edecek yeni bir düzenleme yapıldı ve bu konudaki en önemli husus olan çifte vatandaşlığın önü kesildi. “İstisnalar” dışında çifte vatandaşlığa izin vermeyen ve hatta bunu yaptırımlara bağlayan yeni bir düzenleme, bir göçmenin Alman vatandaşlığına geçtiğinde sahip olduğu vatandaşlığı bırakması zorunluluğu getirildi. Almanya’da doğan göçmen çocukları için ise *“Opsiyon Modeli”* benimsendi. Yani ebeveyni Almanya’da en az sekiz yıldır ikamet eden, oturma ve çalışma izni olan göçmenlerin çocukları doğuştan Alman vatandaşı sayılıyor, isterlerse ebeveynlerinin vatandaşlığını da alıyor, ancak 18-25 yaşları arasında bunlardan birini tercih ederek, tek vatandaşlığa sahip olmaları gerekiyor. Vatandaşlık hakkının Türk vatandaşlığının bırakılması şartına bağlanmış olması, çok büyük bölümü gerekli bütün şartları yerine getirmiş olan Türklerin Alman vatandaşlığı almasının önündeki en büyük engel olarak durmaktadır. Almanya’da yaşayan göçmenlerin % 48’i Alman vatandaşlığına geçtiği halde Türklerin sadece % 26’sının vatandaşlığa geçmiş olması da bu tedirginliği göstermektedir. Türk göçmenler için Almanya’nın tavrı, bu güne kadar böyle bir endişeye temel olacak hiçbir olay olmamasına rağmen kendilerine yönelik haksız bir güvensizliğin ifadesi olarak görülmektedir. Bu duygu bağının Türk vatandaşlığı bırakılsa da devam edeceğini tahmin etmek de zor değildir.

Türlere göre uyum, Türklerin kültürel değerlerini koruyarak yaşadıkları toplumla bütünleşmeleri anlamına geliyor. Sınırı asimilasyon olan bu entegrasyon yaklaşımı, yaşanan ülkenin kurum ve kurallarına mutlak saygıyı da içeriyor. Aslında bu anlamda Türklerin entegrasyon yaklaşımının çok daha modern ve çoğulcu topluma uygun olduğu söylenebilir. Ancak konuya neresinden bakılırsa bakılsın göçmenlerin anavatanları ile ve kendi kültürleri ile çok yakın olmasının genelde bir rahatsızlık hatta endişe yarattığı görülmektedir. Aslında Almanya’da yasal düzenleme istisnai olarak çifte vatandaşlığa hala izin veriyor, oysa bu istisna örneğin 2003’de vatandaşlığa geçenerlere bakıldığında Türklerde % 14,4, diğer yabancılarda ise % 58,2 oranında uygulanmış. Daha da çarpıcı olarak 2003’de toplamda % 40,7 önceki vatandaşlığını korurken, 2007’de bu oran % 52,4’e çıkmıştır. Bu durum Türlere yönelik bariz bir ayrımcılığı da ortaya çıkarıyor.

Almanya’da göçmenlere yönelik güvensizliğin yol açtığı ancak göçmenleri gerçekten rahatsız eden pek çok uygulamaya rastlamak mümkündür. Bu uygulamalarda 11 Eylül 2001 sonrası daha da

yoğunlaşan Müslümanlara yönelik ayrımcılık politikalarının izlerini taşıdığı da genel kabul görmektedir. 2006'da önce Baden Württemberg ve Hessen Eyaletlerinde uygulanmaya çalışılan vatandaşlığa giriş testleri son derece tipik islamafobik uygulamalar olarak oldukça açıklayıcıdır. Eleştirenlerce “*Vicdan Testi*” olarak adlandırılan bu test, sadece İslam Konferansına üye ülkelerden gelen (ki bunun içinde Türklerin oranı % 85'in üzerindedir) ve vatandaşlığa geçmek için her türlü koşulu taşıyanlara uygulanmaya çalışılmıştı. Göçmenlerle ilgili sorunu bütünüyle bir güvenlik sorununa indirgeyen ve daha başından güvensizliği temel unsur haline getiren bu uygulama, gelen eleştiriler üzerine bu testin içindeki ayrımcı unsurlar törpülenmiş ve uygulama sadece Müslümanlar için değil bütün vatandaşlığa geçmek isteyenler için uygulanmasına karar verilmiştir. Soruları arasında “*komşunuzun İslamcı terör örgütleri ile ilişkisi olduğunu fark etmeniz ne yaparsınız*”, “*oğlunuz homoseksüel olduğunu söylese, tepkiniz ne olur*”, ya da “*kızınız Alman kızlar gibi giyinmek, eğlenmek istese ne yaparsınız*” gibi soruların da olduğu bu testin arkasındaki zihniyetin açtığı yaralar oldukça derin olmuştur.

Almanya'daki Muhafazakar-Liberal Hükümetin koalisyon protokolünde ilk kez göçün olumlu yönlerine dikkat çekmesi, olumlu bir bakış açısı geliştirmiş olması ve Federal Göç Danışma Kurulu oluşturulacağına dair ifade ihtiyatlı da olsa bir iyimserlik yaratıyor. Göçmenlerin entegrasyonunu bir katılım sorunu ve karşılıklı uyum olarak görmektense, daha çok Alman kültürüne ve sistemine uyuma indirgeyen CDU/CSU'nun tavrının yakın zamanda değişmesi beklenemez. Ancak Türk göçmenlerin sayısal ve niteliksel gücündeki artış, FDP'yi ve hatta CDU'yu Türk göçmenleri daha fazla kazanmaya yönelik göçmen politikaları oluşturmaya itebilir. Bu konuda en önemli hatta birincil görev ise Türk sivil toplum kuruluşlarına düşüyor.

Aslında çifte vatandaşlığın engellenmesinde temel yaklaşım olan “Loyalitaet” yani bir ülkeye sadakat konusunun ne kadar içi boş ve çifte standartlarla uygulanan bir şey olduğu kısa bir süre önce çok çarpıcı bir biçimde yeniden hem de en üst düzeyde görüldü. Ahmet Külahçı'nın çok çarpıcı biçimde özetlediği gibi, Alman Cumhurbaşkanı seçilen C.Wulf'un yerine 1 Temmuz 2010 tarihinde David McAllister'in Aşağı Saksonya Eyalet Başbakanı olarak seçilmesi özellikle Türkler için kullanılan bütün tezleri geri dönüşü olmayacak biçimde ortadan kaldırdı.²⁸ 1971'de Berlin'de doğan, babası İskoç, annesi Alman olan Eyalet Başbakanı David McAllister hem Alman hem de İngiltere pasaportu taşıyan yani çifte vatandaşlığı olan CDU'lu bir politikacı. Son yüzyılda defalarca savaşan İngiltere ve Almanya arasındaki ilişkilere rağmen sadakatin İngiliz vatandaşında değil de “dost” Türklerde kuşku yaratması, ciddi bir ayrımcılığı gündeme getirmekte ve bu da tamiri zor kırgınlıklar yaratmaktadır.

Almanya'nın Türkiye-AB İlişkileri Politikasının Ana Hatları

Almanya ile Türkiye arasındaki çok özel, çok yönlü, karmaşık ve yoğun ilişkiler olduğu açıktır. Bu ilişkilerin tarihi-siyasi arka planı kadar, 60'lı yıllardan bu yana Almanya'da yaşayan ve sayıları üç milyonu bulan Türk göçmenlerden kaynaklanan sosyal yönü de dikkat çekici ve artık pek çok siyasi kararın etmenleri arasındadır. Almanya-Türkiye ilişkilerinin Türk göçmenlerle yakından bağlantılı

²⁸ Hürriyet (Avrupa Baskısı): 8 Temmuz 2010.

olan ikinci önemli alanı özellikle de 90'lı yıllardan itibaren Türkiye'nin AB üyeliği konusundaki tartışmalardır. Alman siyasal partilerin Türkiye-AB ilişkileri konusunu parti programlarına ve seçim bildirilerine yerleştirmiş olması, Türkiye ve Türk göçmenler konusunun ne derece önemsendiğinin anlaşılması bakımından son derece açıklayıcıdır. Hiç kuşku yok ki Türkiye ile Almanya arasındaki ticari ilişkilerin yoğunluğu da Alman siyasilerin tercihlerinde etki yaratmakta, daha da önemlisi Alman iş çevrelerinin Türkiye politikaları konusunda Alman Hükümetine baskı yapmaları söz konusu olabilmektedir.

Türkiye - Almanya Dış Ticaret İlişkileri (1000 Avro)	2006	2007	2008	2009	DEĞ. %
Almanya'ya ihracat	9.231.267	9.843.754	9.735.318	8.272.611	-15
Almanya'dan ithalat	14.386.100	15.075.640	15.129.365	11.529.028	-24
Denge (Türkiye Açısından)	-5.154.833	-5.231.886	-5.394.047	-3.256.417	-40
Dış Ticaret Hacmi	22.786.301	24.306.907	24.973.119	19.801.639	-21

Kaynak: Alman İstatistik Kurumu ve <http://www.musavirlikler.gov.tr/altdetay.cfm?AltAlanID=1759&dil=TR&ulke=D>

Koalisyon Protokolü ve Alman Siyasal Partilerinde Türkiye-AB İlişkileri

27 Eylül 2009 seçimlerinde son yıllarda fazlasıyla kullanılan Türkler ve Türkiye'nin AB üyeliği konusu çok sınırlı olarak gündeme geldi. Ancak yine de CDU/CSU'nun seçim beyannamesinde Türkiye-AB ilişkileri konusunda "imtiyazlı ortaklık" önerisi tekrar edilmişti. Türkiye ve Türklerin bu seçimlerde nispeten gündem dışında tutulması öncelikle bu tür kampanyaların muhafazakârlar için beklenen sonuçları vermemesi, dahası artık 700 bine ulaşan ve çoğunlukla da Anavatanları ile yoğun duygusal bir ilişkiye sahip Türk asıllı seçmenlerin bütünüyle kaybedilmemesi isteği ile ilişkili olduğu söylenebilir. Türkiye-AB ilişkilerindeki gündemin oldukça "rutinleşmesi" de konunun seçim gündeminden uzaklaşmasında rol oynadı. FDP ise bu konuyu, aktüalitesi olmadığı ve daha çok fazla zamana ihtiyaç olduğu gerekçeleri ile hiç gündeme getirmedi. Seçimlerde Türkiye konusunda daha dikkatli bir üslup kullanılmasında Almanya'da Türk göçmenlerin varlığı ve Türkiye ile Almanya arasındaki ekonomik ilişkiler başta olmak üzere pek çok faktörün önemli rol oynadığı da açıktır.²⁹ Ayrıca Türkiye'yi AB'den red etme konusunun bu kadar ön plana çıkarılmasının seçimlerde getirisinin götürüsünden daha fazla olduğunun deneyimlerle ortaya çıkması da, Türkiye'nin

²⁹ Türkiye ile Almanya arasındaki ticaret hacmi de her geçen gün büyümektedir. 2007 rakamlarına göre Türkiye'nin Almanya'ya ihracatı 9,7 milyar €, ithalatı ise 15 milyar €'dur. Toplamda 25 milyar €'ya ulaşan bu hacim Almanya'yı Türkiye'nin açık ara farkla birinci sıradaki ticaret ortağı yapıyor. Ancak Almanya'nın ithalatında Türkiye 20. ihracatında ise 17. sırada yer aldığına, yani Türkiye'nin Alman ekonomisindeki yerinin oldukça aşağılarda olduğu açıktır.

gündemden düşürülmesinde etkili oldu.

Seçimlerden sonra ve koalisyon görüşmelerinde özellikle de CSU'nun ısrarı ile Türkiye konusu yine de Almanya'nın gündemine geldi. Ancak seçimlerin hemen ardından konuyla ilgili ilk önemli açıklama CDU/CSU için bir fren niteliğindedi. Dışişleri Bakanlığını üstlenecek olan FDP'nin Dış Politika Sözcüsü W. Hoyer, "Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği fikrine artık çok daha açığız ve müzakereler de devam ediyor. Türkiye'nin katılım olasılığını müzakere etmeliyiz. "İmtiyazlı ortalık" ifadesinin son dönemde bir miktar çağdışı kaldığını (zaman aşımına uğradığını) düşünüyorum" açıklamasını yaptı. Bavyeralı CSU'dan gelen açıklama ise farklıydı. CSU Genel Sekreteri A. Dobrindt, "Koalisyon protokolünde Türkiye'nin tam üyeliğine destek verilmeyeceği açık bir şekilde ifade edilmeli... Türkiye ile sadece serbest ticaret bölgesi kurulması anlamına gelen ancak oy hakkının veya Birlik ile yakın entegrasyonun dışarıda tutulduğu, imtiyazlı ortaklıktan yanayız" diyor ve Türkiye'nin AB üyeliğinin söz konusu olmadığı hususunda CDU ile CSU'nun hemfikir olduğunu, AB ile Türkiye arasındaki ilişkide tam üyeliğin imkansız olacağını, imtiyazlı ortaklık teklifinin de üyeliğin altında bir seçenek olarak kalacağını belirtiyordu. Seçimlerde olduğu gibi seçimler sonrasında da CDU'nun tavrı ise daha soğukkanlıydı. CDU'nun yeni dönemde Türkiye politikasını daha soğukkanlı yapacağı ve parti içinde bu konudaki farklı görüşlerinden de etkili olacağı beklenebilir.

Koalisyon protokolü üzerinde yapılan müzakerelerde, CSU Genel Başkanı ve Bavyera Eyaleti Başbakanı H.Seehofer'in Türkiye için "*imtiyazlı ortaklık*" talebi özellikle FDP'nin itirazı ile reddedildi. Ancak protokolde "*ucu açık müzakere*"lere vurgu yapılarak muhafazakar Almanların tepkileri giderildi. Böylece A.Merkel'in Bavyera'lı kardeş partisi CSU'nun Ankara'nın AB girişimini reddetme çağrısı ile liberal küçük koalisyon ortağı Hür Demokrat Partinin (FDP) Türkiye yanlısı tutumu arasında bir uzlaşmanın ortaya çıktığı söylenebilir. Almanya'nın hem ikili ilişkiler hem de AB bağlamında Türkiye konusuna verdiği önem protokole açık bir biçimde yansımıştır. Protokolde Almanya'nın, Türkiye ile ilişkilerini karşılıklı olarak derinleştirilmesine verilen önem vurgulandıktan sonra, Türkiye'nin AB'ye "*yakınlaştırılmasına*" özel bir ilgi gösteriliyor. "*Genişleme ve Komşuluk Politikası*" bölümünde Türkiye-AB ilişkileri bağlamında şu ifadeye yer veriliyor:

"3 Ekim 2005 tarihinde üyelik hedefiyle başlayan müzakereler ucu açık bir süreçtir ve otomatikman tam üyeliğe götürme anlamına gelmediği gibi, sonucun ne olacağını şimdiden garanti etmek mümkün değildir. AB'nin hazım gücüne sahip olmaması veya Türkiye'nin tüm üye ülkeler için geçerli olan koşulları tam olarak yerine getirememesi durumunda, Türkiye'nin AB ile olan imtiyazlı ilişkisi Avrupa'nın yapısına mümkün mertebe sıkı bir şekilde bağlı olarak geliştirilmelidir."

Burada sözü edilen hususlar hem 2005 CDU/CSU-SPD Koalisyon Protokolü hem de AB'nin 2005'de açıkladığı Müzakere Çerçeve Belgesi'ndeki hususlarla örtüştüğü açıktır. Ancak konuyla ilgili tedirginliği olanlara "ucu açık" vurgusu ile dolaylı olarak bir mesaj verildiği anlaşılıyor. Yani bu anlamda yeni bir ifade ya da politikadan söz edilmiyor ve bir önceki koalisyonundaki pozisyon neredeyse aynı şekilde korunuyor. Burada "kötü senaryo" halinde ortaya çıkacak durumda ise "*imtiyazlı ortaklık*"tan değil "*imtiyazlı ilişki*"den söz edilmesi de dikkat çekicidir. CDU lideri Şansölye A. Merkel bununla birlikte AB ile Türkiye arasında geçmişte imzalanan anlaşmalara ve "*ahde vefa*" ilkesine bağlı olduklarını da vurguluyor. Anlaşıldığı kadarı ile AB konusunun ikili

ilişkilere verdiği zararı daha iyi gören A. Merkel, önümüzdeki süreçte Türkiye konusunda reddedici ya da destekleyici özel bir tavır ortaya koymaktan kaçınacaktır. Şansölye AB'nin 26 ülkesinin kararlarını beklemeyi tercih ederek, ülkesinde yaşayan 3 milyon Türkü ve Türkiye ile olan son derece önemli ikili ilişkileri dikkate alacak ve “*düşük profilli*” bir Türkiye-AB politikası yürüteceği konusundaki tavrı Türkiye ziyaretinde gözlenmiştir.

Almanya'nın yeni Hükümetinin Dışişleri Bakanı Liberal G. Westerwelle'nin AB politikası ve Türkiye ile ilişkiler başta olmak üzere ortaya koyacağı performans ise daha çok iç politik risk almama üzerine bina edilmektedir. Westerwelle'nin 6-8 Ocak 2010'de Türkiye'ye yaptığı ziyarette verdiği olumlu mesajların çok kısa zamanda Merkel'den ve CDU/CSU'dan adeta “tekzip” yemesi de dikkat çekicidir. Westerwelle'nin “Türklerin AB'ye tam üyeliği perspektifi”nden ve “katılım müzakerelerinin tam üyelik hedefi ile başladığından” söz etmesinin sadece nezaket açıklamaları olmadığı daha sonraki açıklamalarıyla da ortaya çıktı. Nisan başında Frankfurter Allgemeine Zeitung'a verdiği demeçte Westerwelle CDU/CSU gibi kategorik bir reddiyeden söz etmek bir yana cesaret veriyordu. Westerwelle, AB'ye üyelik sürecinde Türkiye'ye karşı adil bir tutum benimsenmesi gereğini vurgularken, “Türkiye'nin müzakerelerde güvenilir bir muhatap ve müzakerelerin adil şekilde yürütülmesini talep etmeye hakkı vardır” diyor, Avrupa Birliği üyelik perspektifinin, Türkiye'nin reform ve dönüşüm süreci için büyük bir güç kaynağı olduğunu belirtiyordu. Bakan Türkiye'nin henüz Avrupa Birliği'ne üye olmaya hazır olmadığını ve müzakerelerin işin doğası gereği “ucu açık” olduğunu vurgulasa da CDU/CSU çizgisinde olmadığını açıkça ortaya koyuyordu.

FDP Dış Politika Sözcüsü Wolfgang Gerhardt da AB'nin pozisyonunu netleştirmesini, Türkiye'nin üyeliğine Almanya'nın da “evet” demesini dile getiriyor.³⁰ Liberallerin serbest dış ticaret, sınırların açılması, serbest piyasa ekonomisi, büyüme, din de dahil olmak üzere toplumsal çeşitliliğin teşvik edilmesi gibi genel ilkeleri ve ABD ile olan yakın ilişkileri nedeni ile Türkiye'nin AB ile ilişkilerine olumlu bakacağı ve destekleyeceği beklenebilir. Ancak asıl belirleyici olacak olan Almanya gibi öncü bir ülkenin dış politikasını yürütecek olan FDP'nin nasıl bir AB istediği olacaktır. Nasıl bir AB istediği ile Türkiye'nin yeri arasındaki yakın bağlantı politikalara da yansımacaktır. Yani siyasi bir dünya gücü AB ile ekonomik ticaret alanından ve daha homojen kültürden ibaret bir AB tercihi, Türkiye'nin de yerini belirleyecektir. Bu sadece FDP için değil, aslında başta CDU/CSU olmak üzere bütün AB ülkelerinin politikacıları için de geçerli bir husustur. Önemli bir başka faktör de son seçimlerde büyük patlama yapan ve Almanya'nın ikinci büyük partisi olma yönünde dev adımlarla yürüyen FDP'nin Türk seçmenleri dikkate alacak politikalara yönelmesi olabilir. Ayrıca FDP'nin Türkiye politikasında geleneksel olarak son derece yakın bir ilişki içinde oldukları ABD'nin ciddi bir etkisi olacağı beklenebilir. B. Obama gibi son derece popüler ve güçlü bir Başkanın önümüzdeki 7-8 yıl daha iktidarda kalacağı düşünürse, bu etkinin önemsenmesi gerektiği söylenebilir. Obama'nın 6 Nisan'da TBMM'de yaptığı konuşmada, Türkiye'yi AB konusunda cesaretlendirmesi ve Avrupalılara çağrıda bulunması, Türkiye'deki AB bağlantılı reform sürecini övmesi de ABD'nin tavrını belli ediyor. Hiç kuşku yok ki Gazze'ye yardım konvoyuna İsrail'in müdahalesi ve İran vesilesi Türk-Amerikan ilişkilerinde yaşanan gerilimin bu alandaki yansımaları da dikkate alınmalıdır.

³⁰ N-TV: 26 Mart 2010.

Almanya Şansölyesi Merkel'in 4 yıl aradan sonra 29-30 Mart 2010'da yaptığı Türkiye ziyareti de CDU/CSU'nun ve yeni Alman hükümetinin Türkiye-AB ilişkileri konusundaki tavrının anlaşılması için önemliydi. Merkel, gereksiz ve anlamsız bir "Türk Lisesi" tartışmasının gölgesinde kalan ziyaretinde pozisyonunu koruyarak ama daha az provokatif bir üslupla ayrıcalıklı ortaklığı tercih ettiğini ama Almanya'nın "ahde vefa" göstereceğini ifade edecekti. CDU/CSU-FDP Hükümetinin Türkiye'nin AB ile olan ilişkilerinde özel sorunlar yaratması beklenmemelidir. Ancak, Fransa'daki N. Sarkozy faktörü de dikkate alındığında Almanya'nın pasif kalmasının Türkiye'nin AB yolunda ciddi adımlarla yürüebilmesi ve buna toplumsal desteği bulabilmesi için yetmeyeceği, aktif desteğine ihtiyaç duyulacağı da açıktır. Türkiye'nin başından beri sancılı olan AET-AT-AB sürecinde, özellikle de 90'lı yıllardan itibaren en çok eksikliğini hissettiği şeylerden birisinin kendisine açık destek verecek ve sürükleyecek büyük bir üye devletin olmamasıydı. Türkiye için bu bağlamda ciddi bir destek ülkesi gerekiyor. Unutmayalım ki Türkiye-AB ilişkilerinin son dört yılda yeterince ivme kazanmamasında hatta durma noktasına gelmesinde Türkiye'deki reformlardaki aksaklıklar kadar, Almanya'da 2005'deki iktidar değişikliği de son derece önemli bir rol oynamıştır. Türkiye'nin AB'nin 27 ülkesinden çok büyük bölümünün desteğini alması, İngiltere'nin yoğun çabası da bu süreçte sorunların çözümüne yetmemiştir. Bu çerçevede CDU/CSU-FDP koalisyonu Türkiye-AB ilişkilerini tabii ki bitirmeyecek, kesmeyecektir, ancak Türkiye için "ahde vefa" tek başına yeterli de olmayacaktır. Türkiye'nin güçlü bir AB ülkesi tarafından desteklenmesi, sürüklenmesi ihtiyacı hedefe yaklaştıkça daha fazla kendisini belli edecektir.

Alman Hıristiyan Demokratlar içinde son dönemde Türkiye politikası konusunda son derece önemli değişim taleplerinin ortaya çıktığı da gözleniyor. Bunlardan en önemlisi ve kısmi de olsa etki yaratması mümkün olanlardan birisini CDU'lu dış politika uzmanı ve aynı zamanda Bundstag'ın Dış Politika Komisyonu Başkanı olan R.Polenz dile getirdi. Polenz öncelikle Türkiye'nin üyeliği konusuna koalisyon sözleşmesinde yer verilmesinin gerekli olmadığını vurguluyor ve şahsi düşüncesi olarak, ülkeye, üyelik kriterlerini yerine getirmesi durumunda "*adil bir fırsat verilmesi gerektiğini*", "*imtiyazlı ortaklık*" konusuna da ancak Türkiye ile karşılıklı anlaşmak suretiyle karar verilebileceğini ifade ediyordu. Polenz sonraki dönemde de bu konudaki görüşlerini sıkça dile getirdi ve sadece Türkiye için değil, Almanya için de AB için de Türkiye'nin AB içinde yer almasının gerekliliği üzerinde durdu. Polenz'in kısa bir süre önce yayınladığı kitabı "Besser für beide: Die Türkei gehört in die EU" ("Her İki Taraf İçinde Daha İyi: Türkiye'nin Yeri AB") başlıklı kitabı CDU içindeki yeni yaklaşımı çarpıcı biçimde ortaya koyuyor.³¹ Polenz kitabında Türkiye'nin AB üyeliği için adil bir şans hak ettiğini, bunun için Türkiye'nin üyelik kriterlerini yerine getirmesinin yeterli olduğunu, bu durumdaki bir Türkiye'nin de AB'ye büyük katkı sağlayacağını vurguluyor. Bunun hem Avrupa'da yaşayan Müslüman göçmenler hem de diğer İslam ülkeleri için İslam ile demokrasinin uzlaştığını ifade etmenin en doğru yolu olacağını savunan Polenz, Medeniyetler Çatışması tezinin de bu şekilde reddedilmiş olacağını vurguluyor.

CDU içinde son derece önemli bir yeri olan Polenz'in Türkiye'nin jeostratejik katkıları kadar, Avrupa kimliğinin yeniden ve daha gerçekçi tanımlanması için de Türkiye'ye üyelik yolunun açılmasını istemesi dikkat çekiyor. Polenz, Türkiye'nin "komşularla sıfır sorun" politikasını da AB için bir katkı olarak görüyor. Karadeniz, Kafkasya ve Ortadoğu'da bu istikrarın sağlanması ve sürdürülebilmesi için Türkiye'nin desteğinin önemli olduğunu söyleyen Polenz, "*ama nereye ait*

³¹ Rupert Polenz [2010] Besser für beide: Die Türkei gehört in die EU, Körberstiftung, Berlin.

olduğunu bilmeyen bir Türkiye” ile bu desteğin alınamayacağına dikkat çekiyor. Benzer görüşleri Hür Demokrat Partili eski Dışişleri Bakanı Hans-Dietrich Genscher’in de ifade etmesi Almanya’daki tartışmaların boyutunu anlamak bakımından ilgi çekicidir. Gazze’ye insani yardım götüren Mavi Marmara gemisine İsrail tarafından uluslar arası sulara yapılan müdahale ve Türkiye’nin İran’a yaptırımlar konusunda BM Güvenlik Konseyi’nde yapılan oylamada red oyu vermesi ile yoğunlaşan “eksen kayması” tartışmaları esnasında ABD Savunma Bakanı Robert Gates’in “Avrupa’nın Türkiye ile bağı güçlendirmede çekingen davranması Ankara’yı Doğu’ya itti” sözleri ile AB’yi eleştirmesi de Türkiye-AB ilişkilerinin etki alanını göstermesi bakımından son derece ilginçtir. CDU’nun önemli isimlerinden eski Savunma Bakanı Volker Rühle de Türkiye konusunda “stratejik” düşünmenin gerekliliği vurgulayan ve bu çerçevede AB üyeliğinin Türkiye’den esirgenmesinin AB’nin çıkarlarına aykırı olduğu görüşünü dile getirmektedir. Ancak CDU’nun genel olarak bu konuda kararlı olduğu ve Polenz ve Rühle gibilerin yaklaşımlarının büyük ölçüde kabul görmediğini de vurgulamak gerekiyor.

Türkiye-AB ilişkileri bakımından Almanya dün olduğu gibi bugün de anahtar ülkedir. Türkiye’nin AB yolu Türkiye’de vesayetten kurtulmuş bir demokrasi, barış ve huzur içinde bir toplum ve en azından AB refah düzeyinin % 60’ının üzerine çıkmış bir refahattan, yani vatandaşın merkezinde olduğu güçlü bir ülkeden geçiyor. Türkiye’nin samimi ve sonuç veren çabaları, bütün şüpheciler ve reddiyecilere rağmen, AB’yi de etkilemektedir. Zaten AB’nin şu an yaşadığı “sıkıntı” da bir ölçüde Türkiye’nin 2000’li yıllarda beklenilenin çok üzerinde bir performans göstermesinden kaynaklanmaktadır. Türkiye zaman zaman Avrupalıların reddine rağmen, neredeyse “*Avrupalılara rağmen Avrupalı olma*” çabası ile Avrupalılığını kendisi kazanmışken, bu yoldan vazgeçmedikçe, AB’nin direnişi de anlamsızlaşmaktadır. Bu yolun Avrupa bölümünde 27 ülke ve ikna edilmesi gereken 27 toplum var. Ancak bu 27 ülke içinde Almanya’nın yeri son derece önemli ve özeldir, diğer ülkeleri etkileme gücüne sahiptir.

Türkiye’nin son yıllarda çeşitlendirdiği dış politikası, tabulaşmış Ermeni, Alevi, Kürt vb iç ve dış sorunları çözme konusundaki iradesi ve belirli alanlardaki başarısı kendine güvenini artırıyor ve bu hali ile kendi içine büyük bir sorun kaynağını almama konusunda kısmen haklı olan AB için daha da çekici hale geliyor. Bütün bu çeşitlenme AB’den uzaklaşmayı değil, tam tersine AB konusunda daha fazla koz sahibi olmasını sağlıyor. Türkiye, geçtiğimiz yıllarda, Avrupa’daki gelişmelere daha özgüvenli bir şekilde yaklaşabilecek bölgesel bir orta güç haline geldi. Medeniyetler İttifakı konusunda öncü rol oynayan Türkiye artık G-20 içinde yer alan dünyanın en büyük 15. ekonomisine sahip ülkedir. Komşularıyla “sıfır sorun” politikası ile başlattığı atak, en sorunlu alanlarda bile kısa bir süre öncesine göre hayal etmenin zor olduğu gelişmeler yarattı. Türkiye’nin Rusya Federasyonu, Ermenistan, Suriye, Irak, İran başta olmak üzere bölge ülkeleri ile somut işbirliği projeleri ile desteklediği büyük açılım, aynı zamanda bir özgüven göstergesidir. Türkiye sadece Nabucco gaz boru hattı ile değil, bu projeye rakip Rusların projesiyle de Batı ile ciddi sorunları olan İran’ın enerji kaynaklarının Batılı pazarlara ulaştırılması ile de yakından ilgileniyor. Çeşitlenmiş ve Türkiye’yi merkezine alan bu enerji projeleri Türkiye’nin AB için öneminin daha da artıyor. Bu konuda Türkiye’nin asıl handikapı son derece sorunlu bir bölgede olması ve eskisi kadar ABD ile çıkarlarının uyuşmamasıdır. Ama daha da önemli olan handikap başta terör ve Kürt sorunu olmak üzere kendi iç sorunlarını çözememiş olmasıdır.

Efsanevi Alman Şansölyesi K. Adenauer'un dediği “iç politika önce içeride yapılır” sözü tam da Türkiye'nin iç ve dış açılımlarının arka planını ortaya koyuyor. Zenginleşen, demokratikleşen, çeşitlenen, yıllardır tabulaştırılmış sorunlarıyla yüzleşerek bu konularda çözümler arayan Türkiye, kendisini artık sadece güvenlik merkezli bir jeostratejik önem vurgusu ile vitrine koymuyor. Bütün aksaklıklar ve eksikliklerine rağmen Türkiye'nin her zamankiden daha çok ciddiye alınan, bölge ve dünya güvenliğine, barışına, refahına katkıda bulunabilecek bir “soft power” olma değeri yükseliyor. Zengin, istikrarlı, komşuları ile barış içinde olan, iç barışı sağlayan, demokrasisini vesayetten kurtaran ve yaygınlaştıran, insan haklarını devlet ve toplumda özümseyen, dinamik, canlı yaratıcı bir nüfusa sahip bir Türkiye, AB'de kendisi için ortaya konulan kültürel engelleri de aşabilir. Çeşitlendirilen aktif dış politikanın nihai hedefinin de AB için daha güçlü bir pozisyon elde etmek olduğu açıktır. Bu çerçevede Almanya her zaman olduğu gibi bugün de Türkiye için Avrupa'daki en önemli ülkedir.

Almanya'da son dönemde başta CDU Dış Politika Uzmanı ve Federal Parlamento Dış İlişkiler Komisyonu Başkanı R.Polenz olmak üzere Muhafazakar politikacıların da “ayrıcalıklı ortaklık” politikasına açıkça karşı çıkmaları dikkat çekmektedir. Bu konuda daha makul bir tartışma ortamı, tam da Polenz'in dediği gibi iki tarafa da katkı sağlayacaktır. Polenz benzeri görüşler Angele Merkel'in Türkiye ziyareti döneminde de yoğun olarak tartışıldı. Örneğin Die Zeit gazetesinde “İmtiyazlı Ortaklığı Yok Edin” başlığı ile konuyu ele alan Michael Thumann³², muhafazakar Die Welt'in “Türkiye Şimdiden Avrupa'ya ait” başlıklı yazısını yazan Torsten Krauel³³ bu yaklaşımın anlamını yitirdiğini belirttiler. Alman ekonomi çevreleri de Türkiye'nin AB üyeliği konusunda geleneksel olarak destekleyici tavırlarını hep sürdürdüler.³⁴ Bu konuda Alman Muhafazakarlar gibi ısrarlı olmak, Almanların arzu ettiği gibi ilişkileri sağlam bir zemine kavuşturmak bir yana tam tersine “İmtiyazlı Provokasyon”a dönüşüyor.³⁵ Frankfurter Rundschau gazetesinin Türkiye uzmanı yorumcusu da “Türkiye'nin AB'ye entegrasyon projesi Erdoğan ve Merkel'in Başbakanlık dönemlerinin ötesinde bir öneme sahiptir, AB küresel bir rol üstlenecekse Türkiye'nin üyeliği desteklenmek zorundadır” sözleri ile konunun AB için hayati bir stratejik karar olduğunun altını çizmektedir.³⁶ Aslında garip olan Türkiye-AB ilişkilerinin Avrupa'da zaman zaman Türkiye'de olduğundan bile daha duygusal bir ortamda tartışılması ve duygusal-romantik kararların belirleyici olmasıdır.³⁷

Almanya'da 90'lı yıllardan bu yana Türkiye'nin AB üyeliği konusunda en belirgin politikayı izleyen parti, özellikle de Türkiye'de demokrasi ve insan hakları alanındaki gelişmeleri son derece önemseyen Yeşiller Partisi oldu. 1995'de Türkiye ile yapılacak bir Gümrük Birliği'nin hem bir “kandırmaca” olacağını hem de Türk ekonomisini zorlayacağını ileri sürerek buna alternatif olarak Türkiye'ye açık bir üyelik perspektifi verilmesini, karşılığında da Türkiye'nin Kopenhag Kriterlerini mutlak yerine getirmesi politikasını izleyen Yeşiller'in bu politikası uzunca süre Türkiye'de şüphe ile karşılanırsa da özellikle 1998 sonrasında SPD-Yeşiller Hükümeti'nin Dışişleri Bakanı olan J.Fisher'in yaklaşımı ile somutlaştı ve güven yarattı. Claudia Roth ile Cem Özdemir'in eş

³² Die Zeit: 31 Mart 2010 (M.Thumann)

³³ Die Welt: 30 Mart 2010 (T.Krauel)

³⁴ Rheinische Post: 28 Mart 2010. (“Alman Ekonomisi Türkiye ile Yakınlaşmadan Yana”)

³⁵ Der Tagesspiegel: 30 Mart 2010. (S.A.Casdorff)

³⁶ Frankfurter Rundschau: 29 Mart 2010 (G.Höhler)

³⁷ Die Welt: 29 Mart 2010 (T.Straubhar)

başkanlığını üstlendiği Yeşiller'in Türkiye politikası eleştirel olsa da Kopenhag Kriterleri şartı ile tam üyeliği desteklemektedir. C. Roth Türkiye'nin AB üyeliğinin hem Türkiye'nin demokrasisine katkı sağlayacağını ve diğer önemli sorunların çözümünde etkili olacağını, hem Almanya'da yaşayan göçmenlerin uyumunu kolaylaştıracağını, hem de AB'nin kendisini bir din-kültür değil, ilkeler-değerler ekseninde tanımlamasına, böylece de AB'nin içine kapalı olma riskinden uzaklaşacağını vurgulayan açıklamalarını her fırsatta dile getirmektedir.³⁸

Öngörüler

Almanya Türkiye için hem ikili ilişkiler, hem göçmenlerimizin varlığı hem de AB ile olan ilişkilerimiz bağlamında AB içinde en çok önem taşıyan ülkedir. Önümüzdeki dönemde göçmenler ve AB politikaları ilişkilerin yapısını belirleyecektir. Türkiye'nin kendi iç sorunları kendisinin çözme yükümlülüğü reddedilemez bir gerçektir. Bu çerçevede Almanya'daki iktidar değişikliği Türkiye'nin kendisini geliştirmesi önceliği yanında tali bir faktör olarak kalmaktadır ve bu da Türkiye bakımından önemli bir gelişme olarak görülmelidir. Ancak AB'nin Türkiye'deki reform sürecine katkısı ve motivasyon gücü dikkate alındığında Almanya'nın rolü bir kez daha gündeme gelmektedir.

Almanya'nın "ahde vefa" ile sınırlı bir Türkiye-AB politikası Türkiye'nin üyelik mücadelesi için yeterli olmaktan uzaktır. Almanya Türkiye'nin AB üyeliğinden orta ve uzun vadede belki de en büyük katkıyı sağlayacak ülke olacaktır. Almanya'daki en büyük endişe olan göç dalgaları fazlasıyla abartıldığı, hatta bunun zaman zaman kasten yapıldığı söylenebilir. AB üyesi olma standardına ulaşan Türkiye'den göç etmek de çok sınırlı kalacaktır. Türkiye'ye verilmesi söz konusu olan AB fonlarının Alman halkına maliyeti de eskiden olduğundan çok daha sınırlı olacaktır. Geriye kalan din-kültür eksenli reddiye ise artık çağdışı kalmış dayanaksız bir gerekçeye dönüşmüştür. Bugün bile AB içinde 20 milyon Müslüman yaşarken, yakın zamanda Bosna, Arnavutluk gibi Müslüman nüfusa sahip ülkelerin de AB'ye katılımı beklenirken Türkiye bu gerekçe ile red edilmesi kalıcı hasarlar yaratacak ve AB değerleri sorgulanarak AB'nin güvenirliliği sarsılacaktır. Ancak Türkiye'nin tarihi, çapı, nüfusu başta olmak üzere sayısal özellikleri, bulunduğu konum ve potansiyeli itibari ile herhangi bir AB adayından farklı olduğu da unutulmamalıdır ve kaygılar da makul karşılanmalıdır.

Türkiye'li bir AB ile Türkiye'siz bir AB bambaşka iki AB'dir. Bunun hangisinin arzu edildiğine karar verecek olan da başta Almanya ve Fransa olmak üzere AB ülkeleridir. Ancak olmayacak, sürdürülemeyecek bir şey varsa o da artık AB içinde de çok eleştirilen "imtiyazlı ortaklık" önerisidir. Hiç kuşku yok ki Avrupa'nın, AB karar mekanizması dışında, AB kurumları da dahil olmak üzere neredeyse bütün kurumlarında yer alan, sadece devlet olarak değil, toplum olarak da Avrupalı olma konusunda kararlılık ve hatta bir inanç sergileyen Türklerin "*kazanılmış Avrupalılığı*"³⁹, imtiyazlı

³⁸ Das Parlament, 26 April 2004.

³⁹ Her ne kadar AB ile "Avrupalılık" arasında son dönemde çok yakın bir bağ kurulmuş olsa da Avrupa'yı siyasi anlamda en çok ve en geniş anlamda temsil eden kuruluşun Avrupa Konseyi olduğu söylenebilir. AET'den 8 yıl önce 1949'da kurulmuş olan 47 üye ülkesi, 800 milyonu aşan nüfusu ile özellikle demokratikleşme ve insan hakları alanında etkili olan Avrupa Konseyi'nin en önemli organı olan Parlamenterler Asamblesi'nin 19 Nisan 2010'da seçilen Başkanının bir Türk

ortaklığa sığamayacak kadar gelişmiştir. Halen zaten fazlasıyla imtiyazlı bir ortak olan Türkiye'ye üyeliğin alternatifi olarak imtiyazlı ortaklık önermek artık anlamını yitirmiştir. Daha da tehlikeli olan bu önerinin kültür-tarih-din ekseninde açıklanmasıdır. Daha müreffeh, daha demokratik, daha barış üreten ve daha istikrarlı bir Türkiye'yi sadece “*kültürel ırkçılık*” olarak nitelenebilecek gerekçelerle AB'den reddetmek, Avrupa'nın güvenilirliğini ve ilkelerini sarsan bir iç çelişkisi olacaktır. Bütün bu gelişmelerde Almanya'nın birinci derecede rol oynayacağı kesindir.

Türkiye'nin AB konusunda özellikle de son yıllarda devlet ve toplum bakımından kararlı ancak üyelik bağlamında inançsız olduğu söylenebilir. Bu durumda geleceğin nasıl şekilleneceği daha çok AB'nin alacağı stratejik kararlarla ilişkilidir. AB'nin geleceğinin nasıl olacağı ve Türkiye'nin bu tabloda nerede yer alacağına dair karar konusunda derin kafa karışıklığı devam ettikçe, ilişkilerdeki çatışmalar da artacaktır. “*Türkiye’li bir AB*” ile “*Türkiye’siz bir AB*” arasında her anlamda çok derin farklılıklar bulunuyor. AB orta ve uzun vadede nasıl bir AB istediğine karar verdiğinde, Türkiye ile ilişkilerini de daha makul bir biçimde yürütebilecektir. Ancak AB'nin pek çok mikro konuda bile siyasi ortak karar almasında yaşanan sorunlar dikkate alınır, Türkiye gibi gerçek anlamda hayati bir kararı almasının daha uzunca bir zaman alması beklenebilir.

Türkiye'nin son yıllarda kendine olan güveni, Almanya'daki seçimler de dahil olmak üzere pek çok dışsal faktörün telaşsız karşılanmasını sağlamaktadır. Türkiye AB'den beklediği perspektifi almasa da kendisi için perspektif geliştirebilecek bir ülke haline gelmiştir. Bu durum hem Almanya'da yaşayan üç milyon civarındaki Türkün varlığı, hem ikili ilişkiler, hem bölgesel roller hem de küresel gelişmeler bakımından Almanya ile Türkiye arasında daha sağlıklı ilişkiler kurulmasına da zemin yaratmaktadır. Almanya, Türkiye için özel bir ülkedir ve yeni Hükümetin Türkiye-AB politikası ister engelci, ister destekçi, ister pasiflik olsun, mutlaka ilişkilerde etkili olacaktır.

İlişkilerde kuşkusuz küresel mali ve ekonomik gelişmeler de önemli rol oynamaktadır. Ekonomik-mali küresel kriz hem ihracat şampiyonu olan ve krizde daralan dış pazarı nedeni ile sıkıntı yaşayan hem de diğer zayıf AB ülkelerine verilecek desteğe en çok katkıda bulunma durumunda bir ülke olduğu için Almanya'yı da etkiledi. Alman ekonomisi içinde ihracatın GSYİH'ya oranı yirmi yılda % 25'lerden % 47'lere çıktı. Son iki yılda küresel pazarların daralması neticesinde Almanya'da ihracat % 18 azaldı. Bu da Alman ekonomisinin dünya ekonomisinde % 2'lik daralma varken % 5 gibi bir oranda daralmasına neden oldu. Almanya dünyada hem kamu hem özel sektörün hem de bireylerin en çok tasarruf yaptıkları ülke olsa da (son beş yılda milli tasarruf oranı ortalama % 24 olarak gerçekleşti, ABD'de bu % 14, AB Bölgesinde % 21'dir) bu tasarruf yatırıma dönüşmüyor. Özellikle yaşanan nüfus ile birlikte artan güvensizlik ve karamsarlıkla bağlantılı tasarruf eğilimi ekonomide içe dönüşü de engelliyor. Bu durum Türkiye ile ilişkilere daha çok kamuoyu nezdinde psikolojik olarak yansımaktadır. Pek çok Alman için Türkiye gibi nispeten yoksul ve istikrarsız bir ülkenin AB üyeliği Almanya için fazladan bir yük anlamına gelmektedir. Bunun anlamı sıradan Alman vatandaşı için daha çok vergi demektir. Zaten son genişlemelerden huzursuz ve kaygılı olan

Milletvekili Mevlüt Çavuşoğlu olması göz ardı edilemeyecek kadar önemli bir gerçeğe işaret ediyor. Galatasaray'ın Avrupa Futbol Şampiyonu (UEFA) olması, Sertap Erener'in Eurovision'u kazanması da “Avrupalılık” tartışmaları için ilgi çekici sembollerdir. Türkiye'nin Avrupa'ya kurumsal, siyasi, kültürel, askeri ve sosyal olarak kuşkuyla yer bırakmayacak bir biçimde dahil olduğu, Avrupalılık bir değer, bunu kendi rızası ve çabası ile “kazanmış”, “hakketmiş” bir ülke olduğu genel bir kabul görmekte hatta bu anlamda “model” tartışmalarının merkezine yerleştirilmektedir. Bu konuda Bkz.: M. Murat Erdoğan: 'Kazanılmış Avrupalılık' ve AB İlerleme Raporu, Zaman Gazetesi, 20 Ekim 2009.

Almanların Türkiye gibi bir ülkeye yakın zamanda olumlu bakmasını beklemek doğru olmayacaktır. Ancak Türkiye'nin mali krizi başarı ile atlattığı olması ve Yunanistan başta olmak üzere pek çok AB ülkesinde çok ciddi krizler yaşanırken büyümesini, gelişmesini artırması dikkat çekici bir cazibe yaratmaktadır. Hiç kuşku yok ki Türkiye krizden başarıyla çıkmasaydı AB üyeliği konusunda karşıtlık çok daha yoğun olurdu. Almanya'da çok yoğun tartışılan sağlık ve emeklilik reformlarının yarattığı tepkiler daha bir süre devam edecek ve bu da kamuoyunda Türkiye konusunu olumsuz etkileyecek gibi görünmektedir. Sorunu aşacak olan inançlı ve kararlı politik liderlik olabilir, o da yakın zamanda ortada görülmemektedir.

Almanya'da 27 Eylül 2009'da yapılan seçimler sonrasında kurulan CDU/CSU-FDP Hükümetinin geleceği, yeni Cumhurbaşkanı, Türkiye-Almanya ilişkilerine, Türkiye-AB ilişkilerine ve Almanya'da yaşayan Türk göçmenlere yönelik etkileri konusunda şu öngörülerde bulunmak mümkündür:

- A. Merkel artık tescillenmiş bir Avrupa lideridir. Doğu Alman kökenli, Protestan, çocuksuz bir kadın olarak siyasette yakaladığı başarı ile CDU içinde rakipsiz kalmış, kardeş parti CSU'un mesafeli duruşu hale devam etse de, bütün dünyada takdir toplamıştır. Ancak kurulan CDU/CSU-FDP koalisyonun çok hızlı yıpranması dikkat çekicidir. Bir önceki Hükümette SPD'nin gördüğü zararı görmemek için FDP'nin ortaya koyduğu çaba zaman zaman Hükümetin dağılmasına yönelik spekülasyonlara yol açmaktadır. Almanya'nın klasiği olarak görülen Muhafazakar-Liberal koalisyonun bundan sonra daha da sorgulanacağı beklenebilir.
- Hükümetteki uyumsuzluk çok kısa zaman içinde kendisini gizlenemeyecek şekilde ortaya koymuştur. Koalisyon protokolünde "daha sonra ayrıntıları görüşülmek üzere" bırakılan 80'den fazla konuda uzlaşma gerçekleşmezken, kesin uzlaşıldığı düşünülen konularda da sorunlar yaşanması dikkat çekicidir.
- Almanya'da Cumhurbaşkanlığı seçiminde yaşanan "kriz" in faturası yeterince liderlik göstermediği iddia edilen Başbakan Merkel'e ve koalisyon ortağı FDP'ye kesilmiştir. Aslında Cumhurbaşkanı'nı 1. turda seçecek kadar delege sahibi olan iki partinin çekişmesine aday Wulf'a karşı çıkan bazı CDU/CSU'luların da katılması ile Cumhurbaşkanı büyük bir yara almış, ama daha büyük yarayı Merkel almıştır.
- Almanya'da Hükümetin başarısız ve uyumsuz bir görüntü çizmesi, tarihi bir başarı yakalayan ve oylarını % 14,6'ya çıkaran FDP'de aşırı bir erime sağlamıştır. FDP son yapılan kamuoyu araştırmalarında % 4'e kadar gerilemiş görünmektedir.
- Almanya'da koalisyonda ortaya çıkacak sorunların özellikle sosyal politikalar nedeni ile devam edeceği beklenebilir. Ancak erken genel seçim ya da başka bir Hükümet kurulmasını beklemek şu aşamada gerçekçi değildir. Hükümetin bozulmasının her iki koalisyon partisini de aşırı derecede olumsuz etkileyeceği konusunda genelde görüş birliği bulunmaktadır.
- Almanya AB politikalarında daha fazla rol oynamaya meyillidir. Bu durum biraz da Fransa'daki gelişmelere bağlı olarak devam edecektir.
- Almanya'da son yıllarda belirgin bir yoksullaşma dikkati çekmektedir. Alman Ekonomik Araştırmalar Enstitüsü'nün 2000 – 2009 yıllarını kapsayan araştırmasına göre Almanya'da yoksulların oranı yüzde 18'den 21,7'ye yükselmiştir. Yoksulların sayısı yalnızca artmakla kalmadı aynı zamanda yoksullar daha da fakirleşti. 2000 yılında yoksul sınıfına giren kişiler

ortalama 680 euro gelire sahipken, 2008 yılında bu rakam 645 euroya düştü. Bu eğilimin devam etmesi halinde Almanya’da ciddi sorunlar çıkabilir. Almanya’nın kriz dönemlerinde yabancıların da bundan hem ekonominin bir parçası olarak hem de “günah keçisi” olarak etkilenmesi haklı bir tedirginlik yaratmaktadır. Ancak bütün olumsuz gelişmelere rağmen Alman ekonomisinde kısa ve orta vadede ciddi bir kriz beklenmemektedir.

- Alman Cumhurbaşkanlığından istifa eden Köhler’in yerine seçilen Christian Wulf Almanya’nın genel politikalarında bir değişiklik yaratmayacaktır. CDU/CSU içindeki Merkel’e karşı rakip olabilecek neredeyse son aday olarak düşünülen ve onun için Cumhurbaşkanlığına “gönderildiği” düşünülen Wulf’un yeni görevi en çok Merkel’i rahatlatmış görünmektedir.
- Wulf’un Türkiye-AB ilişkileri konusundaki tavrı çok net değildir. Wulf bir taraftan müzakerelerin devamını istemekte bir taraftan da “ucu açıklık”a özel vurgu yapmakta ve AB’nin “hazmetme kapasitesi”ne referans vermektedir. Wulf’un Ekim ayında Türkiye’ye yapacağı ziyaret, tabloyu biraz daha netleştirebilir.
- Cumhurbaşkanı Wulf’un en önemli olumlu yanı Türk göçmenlere yönelik olumlu yaklaşımı olduğu söylenebilir. İlk kez bir Türk asıllı politikacıyı Eyalet düzeyinde bakanlığa getiren Başbakan olan Wulf, önümüzdeki dönemde de bu konuda inisiyatif alabilir.
- SPD’nin, diğer Avrupa Sosyal Demokratlarının da kısmen paylaştığı ideolojik krizi aşması kolay olmayacaktır. Ancak yeni lider ile yeniden tırmanışa geçen SPD’nin küresel krizden faydalanması ve yeniden emekçi çevrelerle yakınlaşması, onları kazanması sürpriz olmayacaktır. Hiç kuşku yok ki Hükümetin çok hızlı yıpranışı SPD’nin en önemli şansı olacaktır.
- Gerek seçim sürecinde gerekse de hükümetin kurulması ve protokolün yapılmasında CDU’nun Türkiye’yi ve Türkleri rahatsız etmeyecek çok dikkatli bir üslup benimsediği dikkat çekmektedir. Bunda en önemli rolün Almanya’da artık sayıları 3 milyonu bulan ve 700 bini oy kullanabilen göçmenler olduğu söylenebilir. Türk göçmenler belirli ölçülerde Türkiye için “soft power” unsuru haline geldiği söylenebilir.
- Almanya ile Türkiye arasında son elli yılda ilişkileri belirleyen asıl faktör, bu ülkede yaşayan Türk göçmenlerdir. Heterojenlikleri genelde ihmal edilmemesi gereken Türk göçmenler artık misafir işçiler olmayı çoktan geride bırakmış, bütün eksiklikler ve zorluklara rağmen Alman toplumuna son derece yüksek bir uyum göstermiş, kendi içlerinden bir orta sınıf çıkarma ve toplumun, siyasetin, ekonominin, kültürün her alanında kendilerini hissettirmeyi başarmışlardır. Bu durum her geçen gün siyasette de kendisini göstermektedir.
- 700 bin Türk göçmeninin kime oy verdiği konusunda net bir veri bulunmamakla birlikte, hem göçmen olarak Almanya’daki çıkarları, hem de Türkiye-AB ilişkilerini dikkate alarak oy kullandıkları, çoğunlukla da sol eğilimli partileri tercih ettikleri öngörülebilir.
- Koalisyon protokolünün göçmenler konusunda beklentilerin çok üzerinde olumlu bir içerikle hazırlanmış olması umut vericidir. Protokolde Almanya zımnen bir göçmen ülkesi olarak tanımlanmıştır. Almanların ısrarla kullandıkları ve hak gaspını meşrulaştırma işlevi gören “yabancı” ve “misafir” kavramlarına yer verilmemiş olması dikkat çekicidir. Yeni Cumhurbaşkanı Wulf da bu konuda olumlu rol oynayabilir.
- Almanya’da aşırı sağcı-ırkçı partilerin kocaman afişlerde “*Türkiye’siz Avrupa*” yazdıklarını görmek atık kanıksandı. Ama Almanya başta olmak üzere Avrupa’da yaşanan yakın

geçmişteki acı olaylara da referans verenler, bugün “*Türkiye’siz Avrupa*” isteyenlerin, yarın “*Türklersiz Avrupa*” da isteyebileceklerine de dikkat çekiyorlar. Dolayısı ile Türkiye’ye dinsel-kültürel nedenlerle itiraz edenlerin, bunun aynı zamanda bu ülkeden gelen ve kalıcı olan göçmen Türkleri de tedirgin ettiğini ve uyum sürecini olumsuz etkilediğini görmeleri gerekiyor.

- Almanya’daki yeni koalisyon Türkiye-AB konusunda bir önceki hükümetin programının neredeyse aynısı benimsemiş, Türkiye’nin üyelik müzakerelerinin ucunun açık olduğunu ve sonuçta hem Türkiye’nin hem de AB’nin Türkiye gibi bir ülkeyi kabul edebilme kapasitesinin kararı şekillendireceği ifade edilmiştir. Ancak son dönemde hem CDU içinde hem de FDP’de Türkiye-AB politikası yeniden sorgulanmaya başlanmıştır. Bu çerçevede ABD’nin de etkili olması beklenebilir.
- Almanya’da seçimlerde SPD’nin uğradığı ağır yenilginin ortaya çıkardığı ve neticede Hıristiyan Demokratlarla Liberallerin kurduğu hükümetin, Türkiye-AB ilişkileri ve Türk göçmenler bakımından genel olarak “*ilerletici-geriletici*” değil, daha çok “*dondurucu*” etkisi olacağı beklenebilir.
- CDU ve FDP, CSU’nun talebine rağmen “*imtiyazlı ortaklık*” konusundaki bir ibareyi, özellikle de konunun gündem dışı olduğu gerekçesi ile protokole koymayı reddetmişlerdir. Bunun bir politika değişikliği anlamına geldiğini söylemek için henüz erkendir, ancak en azından üslupta önemli bir değişim ortaya konulmuştur.
- Türkiye’nin AB içinde engellenmesi için önümüzdeki dört yılda Almanya’nın özel bir çaba göstermesi beklenmemelidir. Ancak Türkiye-AB ilişkilerinde en önemli faktör olan Almanya’nın “ahde vefa” etmesi yani Türkiye’ye “engel olmaması”, Türkiye için yeterli bir unsur değildir. Türkiye Almanya’nın 1998-2005 yıllarında verdiği benzer bir desteğe ihtiyaç duyacaktır.
- Türkiye’nin önümüzdeki süreçte AB yönünde somut adımlar atabilmesi için Almanya, Fransa ya da Yunanistan’ın samimi gayreti gerekmektedir. Kıbrıs sorununda makul bir çözüm noktasına ulaşırsa, Yunanistan bu rolü üstlenmesi mümkündür.
- Türkiye’nin iç politika ve dış politikada son on yılda aldığı mesafe son derece önemlidir ve bunun getirdiği öz güven dışsal faktörlerin değerini azaltmaktadır. Bugün Almanya’da ya da Fransa da kurulacak Hükümetin rengi Türkiye için hayati olmaktan çıkmıştır. Kuşkusuz Türkiye’ye destek olabilecek ve Türkiye’ye gerekli motivasyonu verecek hükümetler önemlidir, ama asıl önemli olanın Türkiye’nin kendi iç dinamikleri olduğu her geçen gün daha da açık biçimde anlaşılmaktadır. Türkiye’nin jeostratejisine güvenen ve neredeyse tek değeri bu olan bir ülke olmaktan çıkıp kendisi ile ve çevresi ile barışık bir ülke olma yolunda irade ortaya koyması son derece önemlidir. İç dinamiklerin dış dinamikleri marjinalleştirdiği süreç, aynı zamanda kendine güven ve dış faktörleri belirleyebilme sürecidir. Bu seçimlerin Türkiye’de karşılanışı da aslında bunu bir biçimde göstermektedir.
- Yeni Alman Hükümeti, özellikle de dış politikayı yönlendirecek olan FDP’nin, ABD etkisine daha açık olduğu bilinmektedir. Bu durumun Türkiye-AB ilişkilerine yansımaları beklenebilir.
- Önümüzdeki dönemde Alman Hükümetinin tavrını ve AB sürecini en çok etkileyecek olan Türkiye’nin demokratikleşme, iç ve dış sorunlarını çözme konusundaki iradesi olacaktır. Yine bu çerçevede en öncelikli dış politik açılımın Kıbrıs konusunda olması gerekiyor.

- Alman Hıristiyan Demokratlarının önerdiği “*imtiyazlı ortaklığın*”içi boşalmış ve alternatif olmayacağı bu süreçte açık olarak ortaya çıkmıştır. Çünkü AB karar alma mekanizması hariç, Avrupa’nın ve AB’nin bütün kurumları içinde yer alan Türkiye’ye imtiyazlı ortaklık ile verilecek yeni hiçbir şey yoktur. Merkel-Westerwelle Hükümetinin de dile getirdiği gibi “*Türkiye, üyelik olmaz ise sağlam bir biçimde AB’ye bağlanacaktır*” yaklaşımı da bu çerçevede anlamsızdır. Bu durum öncelikle Türkiye’nin karar vereceği bir husustur ve böyle bir ilişki biçimine bir başka ülke hükümeti karar veremez.
- Almanya Türkiye için pek çok yönü ile gelecek yıllarda da en önemli partner ülkedir. Aslında aynı durum Almanya için de geçerlidir. Her iki ülkenin daha yakın siyasi işbirliği için en uygun platform da AB, araçlar da Türk göçmenlerdir. Bu yakınlaşmayı en fazla baltalayacak olan da AB projesini bir kültür-din-medeniyet eksenine indirgemek, AB’yi bir din kulübü gibi görmek olacaktır. Yeni Alman Hükümeti’nin ortak çıkar alanlarını daha fazla dikkate alması her iki ülke için de büyük katkı sağlayacaktır.
- Türkiye ile Almanya birbiri için son derece özel iki ülkedir. Almanya’nın Türkiye için AB ile ayrıcalıklı ortaklı kurumundan söz etmesi ve buna öncülük etmesi Türkiye için büyük bir talihsizliktir. Türkiye ile AB arasında değil, Türkiye ile Almanya arasında ayrıcalıklı ve çok daha yakın ilişkiler kurmak için olağanüstü bir şans varken, AB politikasının bunu zedelemesine izin verilmemelidir.
- Almanya’daki Türk göçmenler her geçen gün ilişkilerde daha büyük rol oynayacaktır. Ancak hem Almanya hem de Türkiye’nin göçmenler konusundaki politikasının bir mücadele alanı değil, konunun bütün taraflarının kazanacağı bir işbirliği ve paylaşım alanına dönüştürülmesi gerekiyor. Göçmen Türkler iki ülke arasında gerçek bir köprüdür ve öncelikle onlara saygı gösterilerek yeni politikalar üretilmelidir.
- Göçmen politikaları bakımından Dünya Kupasında Almanya için oynayan “Mesut Özil” olayının ortaya çıkardığı olağanüstü olumlu havadan dersler çıkarılması gerekmektedir. Saplantılı ve dışlayıcı, endişe, tehdit üzerine kurulu bir göçmen politikasının yerini güven üzerinde tesis edilen bir işbirliği almalıdır. Konunun bütün taraflarının iyi niyetli katkısı ve katılımı teşvik edilmelidir. Göçmenler bir politik mücadele alanı değil, ortak kazanım alanı olarak değerlendirilebilir. Tek bir futbolcunun yarattığı havanın anlamı iyi değerlendirilmelidir.
- AB için yıllarca Türkiye’ye destek olan Almanya’nın engel olma rolünü (ya da görüntüsünü) terk etmesi iki ülke arasındaki ilişkileri çok daha fazla geliştirecek, göçmenlerin uyum ve katılımını artıracak ve hem de Türkiye-Almanya eksenini AB için, bölge için ve hatta küresel refah ve barış için ciddi ve olumlu rol oynayacaktır. İki ülke arasında gerçekleşmesi gereken ve her iki tarafın da kazanacağı bu ilişki biçimi hükümetlerden, partilerden ve liderlerden bağımsız bir içerik taşımaktadır.
- Türkiye’nin iç ve dış politikadaki gelişmelerinin çok yakından takip edildiği Almanya’da “eksen kayması” tartışmaları da doğal olarak izlenmektedir. Almanya’da genel hava Türkiye’nin “eksen kayması” değil “eksen genişlemesi” içinde olduğu ve AB’den kısmi uzaklaşmanın asıl nedeninin de AB’nin dışlayıcı tavrı olduğu yönündedir.
- Geleceğin Avrupa’sının iki büyük gücü Almanya ve Türkiye olacaktır. Türkiye’nin gelişme potansiyeli Fransa, İtalya, İngiltere, İspanya, Polonya başta olmak üzere diğer bütün AB üyesi ülkeden daha fazla görünmektedir. Bu süreçte “Türk-Alman Aksı” son derece önemli

olacaktır. Bu aks çatışma değil daha fazla işbirliği aksına dönüşürse, bundan iki ülke de katkı sağlayacaktır.

- Almanya-Türkiye ilişkilerinin temel dinamiği bundan sonra da Türk göçmenler olacaktır. İşsizlik ve eğitim gibi son derece önemli sorunları olan Türk göçmenlerin uyum sorunu olmadığı elli yıllık süreçte netleşmiştir. Sorun katılımın önündeki engellerin kaldırılmasıdır. Bunun için de başta vatandaşlık yasası olmak üzere pek çok yasal ve idari düzenlemenin iyi niyet ve güven temelinde gözden geçirilmesi gerekmektedir.
- Türkiye ile AB arasında “imtiyazlı ortaklık” düşüncesi ölü doğmuş bir proje olmuştur. Türkiye için tam üyelik dışı bir formül geçerli olmayacaktır. Ancak açıktır ki bu zaman alacaktır. AB tarafı bunu mümkün olduğunca zamana yaymak gayretini sürdürecektir. Bu konuda da en önemli rolü Almanya oynayacaktır. Türkiye ile AB arasında değil, ama Türkiye ile Almanya arasında imtiyazlı bir ortaklık hem iki ülkeye hem de AB’ye katkı sağlayacaktır.